

ЛЕГЕНДЕ БРДО ТРОЈАН НА ПЕШТЕРИ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

На североисточној страни Пештерског поља налази се брдо Тројан, чија је надморска висина 1351 метара. На врху Тројана налазе се остаци утврђења на коме су вршена сондажна археолошка истраживања 1988. године. Установљено је да је утврђење настало током праисторије, односно старијег гвозденог доба, затим обновљено у првој половини III века и коришћено до VI века.

У подножју Тројана данас се простире пространо Пештерско поље. Некада се ту налазило језеро формирано у неогену и његови остаци су представљали најстарије језеро и једину хидролошку реткост у Србији. Временом је језеро отекло, а иза њега је остала мочвара кроз коју је протичала Језерчица која се уливала у Бороштицу у близини њеног понора. Пре двадесетак година Бороштици је промењен ток, њено корито је регулисано и она више није понорница. Воде мочваре су скренуте у правцу севера, а затим одводним каналом и тунелом спроведене у корито Тузињске реке и даље до Вапе и Увца.

За Тројан и језеро под њим везано је неколико легенди. По једној од њих брдо Тројан је добило назив по римском цару Трајану који је, наводно, прошао преко Пештери у време похода на Дакију. Међутим, утврђење је подигнуто касније, цео век након Трајанове смрти.

По другој легенди, у језеру је живела троглава аждаја. Када би она излазила из воде стварали би се таласи од којих би настајали облаци, а затим и киша која је нападала Пештерско поље. Да би умилостивили аждају, Пештерци су морали свакога дана да јој доносе по једног овна.

О аждаји у језеру говори и следећа легенда. Многобожачко становништво града Тројана веровало је у позлаћеног и сребрног бога. Једнога дана град је потонуо у језеро у ком је живела аждаја која је сваке године прождирала по једну девојку. Аждаји није смео нико да се супротстави, јер када би се наљутила излазила би из језера и бацала пламен из уста којим је могла да спали Пештерско поље. Становништво се спасило немани тек када је требало принети на жртву кнежеву кћер. Она је тада примила хришћанство, а свети Ђорђе је комљем убио аждају и тако спасио и кнежеву кћер и становништво.

Пре сусрета са аждајом, свети Ђорђе је, по легенди, ударио мачем по једној каменој плочи на обали језера из које је потекла хладна планинска вода којом се он освежио. И данас се у подножју Тројана, са његове јужне стране налази извор Ђурђевица. Поред извора су се окупљали становници околних села, Срби и муслимани и приносили жртву светом Ђорђу. Како је забележено средином прошлог века, ту би на Ђурђевдан заклали овна, његову крв излили у језеро, па онда јели овна и веселили се.

Муслимани сматрају да је јунак који је убио аждају био хазретли Алија, односно свети Илија. У жељи да му се одуже, код извора Ђурђевице се до данашњег дана, сваког 2. августа (на Илидан или Алиђун) одржавају сабори.

Чињеница да у приношењу жртве светом Ђорђу учествују и Срби и муслимани, указује да је обред врло стар. Жртва је првобитно била намењена демону или божанству језера, односно некадашњем словенском богу Дабогу. Дабог је врховни бог старе српске религије, чија је хипостаза Тројан или хромни вук. Примамљем хришћанства Дабогови атрибути су пренети на више светаца: св. Јована, св. Саву, св. Ђорђа.

Тројан је, по легенди, божанство са три главе. Вук Краић је забележио легенду из шабачког краја, по којој је у граду на Церу живео цар Тројан. Он је имао три главе, од којих је једна јела људе, друга стоку а трећа рибу. Дане је проводио у граду на Церу, а ноћи у граду Ширину на Сави, где је љубио жене и девојке. Ишао је само ноћу, јер се бојао Сунца "да га не растопи". Враћао се чим би први петли запевали. Једном је неки преварени муж петловима поводио језике, Тројан је закаснио, на путу га је затекло Сунце и он је умро. Триглава, бога са три главе, познају и друга словенска племена. Како ноћу јаше на коњу, он је и бог коњаник и идентичан је са ноћним јахачем Тројаном.

Успомена на троглавог бога сачувана је и у легенди о троглавом или црном Арапину. Да се у троглавом Арапину крије демон доњег света, види се и по томе што је он црне боје, а демони и уопште становници доњег света су црни. На периферији Новог Пазара, на Паричком гробљу, налази се гроб троглавог или црног Арапина. Ранији истраживачи су забележили обичај да се на Ђурђевдан, "ноћу и тајно", на Араповом гробу закоље јагње или нека друга животиња. Сујевјерни су у пролазу на гроб бацали новац. И новац и клање животиње на гробу, указује на приношење жртве троглавом божанству доњег света које се идентификује са светим Ђорђем који је заменио Тројана.

Троглави Арапин или троглави Балачко из народне песме о женидби цара Душана, заменили су троглаво божанство Тројана из предхришћанског веровања. И сама легенда каже да кад је кнежева кћи примила хришћанство, убијена је и аждаја из језера, односно престало је веровање у троглавог демона Тројана. Његови атрибути су пренети на светог Ђорђа, док је Дабог постао главни ђаво и назива се Даба, Дабо или Хромни Даба и најчешће се скрива по воденицама.

По предању које је забележио Ризван Решовић из Тутина, имена многих пештерских села, на потезу од Тројана до близу манастира Сопотани, настали су у вези са убијеном аждајом из језера. У

селу Браћаку аждаја се праћакнула; у Крњој Јели је репом окрњила шуму; у Баћици се бачила; највише крви јој је источало у Точилову; цела шума на планини Нинаји се њихала од њеног летења; у Пружњу се опружила да се одмори; у Чукотама су сељаци нашли једну њену главу и чукали је моткама; другу баљасту главу су нашли у Баљену; реп који је подсећао на гују, нашли су у Гујићу; од бројних аждајиних костију остало је Коштан поље; била је још увек жива у Живалићу и вукла се до Вучинића.

Драгица Премовић

**Драгица Премовић смењена са места
директора Музеја у Новом Пазару**

ПРОТЕСТ НАУЧНИХ И КУЛТУРНИХ ПОСЛЕНИКА

Новонабрана општинска власт у Новом Пазару разрешила је дужности досадашњег директора Музеја Драгицу Премовић, познатог археолога и музејског стручњака. Смена је извршена у пакету са другим директорима јавних предузећа и установа. На ове дужности су именовани вршиоци дужности, углавном, из редова владајуће Коалиције "Листа за Санџак".

Смена Драгице Премовић изазвала је реаковање директора Археолошког института из Београда др Милоја Васића и председника Научног већа Археолошког института Марка Поповића. У писму упућеном Управном одбору Музеја истакнути научни радници истичу да је Драгица Премовић познати археолог и одличан музејски стручњак, да је руководио најзначајнијим археолошких локалитета у Србији из раздобља касне антике и посебно раног средњег века. Резултате до којих је дошла током свог истраживачког рада објавила је у више научних радова. "Сматрамо да је као таква компетентна да и даље буде на челу установе коју је и у претходним годинама успешно водила".

Отвореним писмом реаговао је и Изудип Шушевић, председник Реформске демократске странке Санџака, тражећи да у наредном броју "Новопазарског зборника" публикације коју издаје Музеј не буде штампан његов рад.

"То је начин мога реаговања на Ваше смењивање. Одборници нису добро пропенили Вашу стручност, број објављених радова, резултате археолошких истраживања и ваше високо звање саветника музеологије", пише Шушевић.

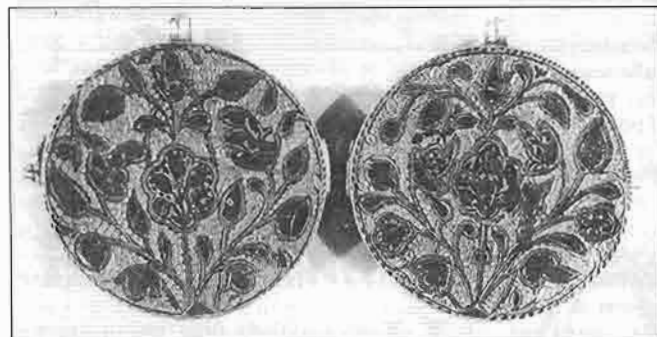
М.М.

Трагом милешевске ризнице

РАСУТО БЛАГО МИЛЕШЕВЕ

Панагијар милешевског проигу-мана Лонгина пронашао је 1984. године митрополит загребачко-љубљански Јован у цркви Свете Тројице у Копривници. Овај панагијар наводи и Дејан Медаковић као један од црквено-уметничких предмета некадашње милешевске ризнице. Панагијар је правилног кружног облика $R 4,6 \times 1,4$ cm. Сачуван је само сребрни оков изведен

дритом Доситејем на челу напушта манастир и креће у крајеве преко Саве и Дунава. Један број милешевских монаха стигао је чак до Сент Андреје, а неколицина се зауставила у напуштеном и разрушеном манастиру Пакри код Пакраца, кога је убрзо обновила. У манастиру Пакри, поред милешевских калуђера и архимандрита Доситеја, обрео се, такође због "агарјанске најезде", и моравички митрополит Григорије који је прешао 1690. године заједно са Сеобом патријарха Арсенија III Чарнојевића. Милешевски калуђери донели су са собом и део црквено-уметничких драгоцености некада богате милешевске ризнице. Поред богослужбених књига, пренето је у манастир Пакру и неколико металних и текстилних литургијских предмета.

Панагијар Лонгина, проигумана Милешеве, спољашњи изглед

техником искуцавања. У горњем делу, на оба крила панагијара, налазе се приковане алке за ланац. Површина оба крила панагијара украшена је богатим биљним мотивима обојеним црном бојом. Остала површина је позлаћена и попуњена ситним искуцаним тачкама. На бочној страни панагијара, на једном делу, налази се запис исписан црном бојом. Текст је испреплетен лозом, а друга бочна страна украшена је складним витичастим преплетом лозе и листова, такође изведено црном бојом.

Не зна се поуздано када и на који начин је овај панагијар доспео у копривничку цркву. Пошто су Турци опустошили манастир Милешеву 1688. године, манастирско братство с архиман-

дритом Доситејем на челу напушта манастир и креће у крајеве преко Саве и Дунава. Један број милешевских монаха стигао је чак до Сент Андреје, а неколицина се зауставила у напуштеном и разрушеном манастиру Пакри код Пакраца, кога је убрзо обновила. У манастиру Пакри, поред милешевских калуђера и архимандрита Доситеја, обрео се, такође због "агарјанске најезде", и моравички митрополит Григорије који је прешао 1690. године заједно са Сеобом патријарха Арсенија III Чарнојевића. Милешевски калуђери донели су са собом и део црквено-уметничких драгоцености некада богате милешевске ризнице. Поред богослужбених књига, пренето је у манастир Пакру и неколико металних и текстилних литургијских предмета.

Посебно је значајна плаштаница коју су 1567. године даривали манастиру Милешевци молдавски војвода Александар IV и жена му Јелена. Та плаштаница се сада налази у епархијској ризници у Пакрацу. У манастиру Пакри сачуван је и крст кога је 1671. године окувао јеромонах Силвестар Милешевац "за своју душу и својих родитеља". Може се претпоставити да је проигуман Логин дошао у манастир Пакру бежећи испред турске најезде, а потом прешао у Лепавину, српски манастир у Горњој Славонији. По сведочењу свештеника Лазара Богдановића, у манастир Лепавину донешено је и једно крило црквених врата из манастира Милешева рађено у интарзији. Лепавински калу-

ВРАТИТИ ОДНЕТО БЛАГО

На научном скупу "Краљ Владислав и Србија 13. века" одржаном половином новембра прошле године у Пријеполу, Слободан Милеуснић, директор Музеја Српске православне цркве је имао излагање о Милешевској плаштаници, која је као и многе друге драгоцености из манастирске ризнице однета из Милешеве. Том приликом је покренута иницијатива да се све драгоцености врате у епархију милешевску, у матичне манастире.

М.М.

ђери купили су 22. јануара 1760. године кућу и поткућницу у Копривници од крижевачког поджупана Антонија Јанковића за 750 рајнских форинти. У тој кући, која је преправљена за капелу, вршено је богослужење за православне житеље Копривнице међу којима је било доста и Цинцара, а и Срба војника у служби генерала Микашиновића. Српска православна црква у Копривници саграђена је 1793. године, а парохијску дужност у овом храму обављали су лепавински монаси све до Првог светског рата. Можда је у тај историјски ток уткана и прошлост панагијара проигумана Лонгина Милешевца, и то од манастира Милешеве, преко Пакре и Лепавине, затим цркве Свете Тројице у Копривници, да би од 1984. године доспео у сталну поставку Музеја Српске православне цркве Епархије загребачко-љубљанске у Загребу.

Слободан Милеуснић

На Ђуровом брду код Бродарева

БРАТСТВО ПУШИЦА ГРАДИ ЦРКВУ

Братство Пушица са Ђуровог брда код Бродарева, поријеклом Дуловићи из Горње Мораче, иначе, потомци чувеног сердара Мијата Дуловића, на Ђуровом брду саградиле цркву захвалности једне генерације душама њихових поносних предака.

Уз благослов блаженопочившег епископа милешевског Василија градња цркве почела је августа 1996. године.

Прво богослужење било је 13. августа 2000. године. Богослужење вршио владика милешевски Филарет са свештенством.

Црква ће, с бољом помоћу, бити сасвим завршена до 15. августа 2001. године, када ће бити освештана и предата милешевској епархији.

М.П.

Звучни ликови имена

СТОПЕ СЕЋАЊА

Родили су нас троје Добринка и Сретко у Голешима, делу званом Шаруље или Долина, засеоку Растина, кућном месту Вршти до. Наше имање, дедовина (откупљени спахилук Ђоровића), обухватао је Вршти до, Осоје, Бријег, Забријег, Адровац, Градину, Грабову воду, Долину, Иванковину, Обарак, Орницу, Лаз, Слатину, Баре, касније докупљене Паћице, Саставке, Калафатовину и Поповине. Остали Бојовићи живели су у Оберку, на Бријегу, у Долини, Јаглини, код Цркве и на Доловима. Са Бријега, где се отац родио, виде се Ожаљ, Пољане, Јаворје, Гајеви, Кијевача, Вис, Лиса стијена, Побијеник, Вијогор и, у даљини, Бић, Златар, Јадовник и Дурмитор.

Родбину смо имали у Радојићима, Побраћу, Какмужима, Мажићима, Бабљаку, Жини, Заостру, Глогу, Рачи, Жирчи, Мокронозима, Пожегрмцу, Врбови, Радови, Тоцима, Батковићима, Каменаћи, Крушевљу, Шалипурима, Црнетићима, чак и некој Америци.

Из Голеша се ишло пешке или на коњу у Прибој и Рудо, а само преком потребом у Пријепоље (ради ваљања сукна у Сопотници) и у Пљевља, због тешке болести или повреде. Петком се, повремено, ишло у Прибој на пијак да се прода живиниче или воћка, купи што мора (со, гас, игла, ексер, потковица), уз Лединак, Бјелову бару, Дочић, Забарје, Јошље, Ждријело, Велевачу, Љуту страну, Рипе, Плочу, Заглавке, Омар, Ланице, Вис, Близанац, преко Бијелих вода и Буковца па низ Грабовицу, између Добриловића и Милијеши, Црнуге, Равну ливаду, Трновицу, Читлук, до на Пању Главу, Зеленац или Мраморје.

Да би се на Миочу село у воз требало је ићи низ раван (Низраван) преко Потока, Шипа, Вуковог бријега, Балановића, Гуке, Занога, Никтове равни, Јемтовине, Дубошца, Радановића, Црквина, Кокочица, Бјелушића, Добре воде, Замрштена, испод Вучје главе на Препран, Саставке, Устибар, поред Побраћнице све до Лима.

Голешани су о Васкрсу најрадије ишли на вашир у Пљевља (пет-шест сати хода) преко Баботине, на Делинобарак, кроз Сућеску, преко Калудеровића, Бучја, Крњаче, Црног врха, Руднице и Чемерна. (На ближу Бању наши су ретко ишли јер им се жупљани нису допадали). На Петровдан се ишло на вашир у Црквене Тоце, преко Рањике, Поповина, Невићена, Требљевина, Лужина, Закотлине, Рештева, Корита, Врбова, Буђеновица, Шербетовца и Опалике. На Илиндан масовно се ишло у Побраће, низ Баре, Росуљу, преко брвна на Баботини, Зенице, Росаве, Стрмца, Барота, Сјенокоса, Љутине, Хер Голеша, Куле, Црнетића, Ође, Проића и Крајчиновића.

У неђељу пред Пробрженије бива вашир на Оштрику. Идемо преко Долине, Гуњице, Врбовске ријеке, Ђетковине, Лаза, Вранчевине, Вучје њиве, Ђуђине, на Пресјек до, Пећину или уз Куке, Ожаљ на Србљановиће. Код наше Цркве на Растини највећи вашир бива о Покрову, а мањи о Тројчиндану и Пробрженију.

У школу (на Растини, у предратном црквеном конаку званом кафана) силазили смо поред мочила у Грабовој води, низ Косицу па на Дојановине, а обично се враћали, због друштва, уз Рид, испод Адровца, Забријега, преко Градине и Осоја.

Жито се мљело у Љутини, на Бучевској ријеци, или у Потоцима, у редовничкој воденици.

Воду смо леги доносили из стублине с пута или с извора под Шљивицом, зими завањали с локве поред гувна. Куд год кренеш на неку воду најчеш: Јованов сантрач у Дочићу, чешму на Растини, корито Кодадровца, Савин бунар у Долини, Ристово врело у Обарку, Слатку воду, Бијеле воде...

За врућина купала се младарија у вировима Баботине испод Бајевине или Винограда (грожђа нико није запамтио), мушки у дугим пртенгаћама, девојчице у дугим кошуљама од тежине.

Мал (стока) се чувала (припуштала) пре подне на попасак по Равни, Забријегу, Градини, Долашку и Грабовој води, после ручка по Балановићима, Барама, Слатини, Росуљи, Думачи, Говечој бари, Дучевом долу, Дубоком потоку, Клику

Вртачи. Кад се покоси и пожње терали смо стоку још и Попову бару, Мочар, Јаглину, Вртину, Рудину, Млакву, Набојну, Рудну њиву, Бајевину, Подводе, Лучицу, Обарак, Паћице, Рамизову Луку до Саставака (Врбовске и Точачке реке). Некада су, прича се, терали чак под Ожаљ и Пећину, на Зеницу, Кућишта, па чак у Гајеве, Радаву и Кијевачу, куда је била испаша Крћа, Ђуровића, Буквића, Пијеваца и Потпара.

Недељом и празником чобани и беспослени су се искупљали на Крсту, играли клиса, ашиковали, носили, а педесетих година почела се шутирати гумена лопта, гуменим опаницима.

Свака стопа, свака пређена стаза и гледани крајолик има своје име и значење. Имена се памте и својатају, њихови звучни ликови носе се кроз живот, као делићи душе.

Вујица Бојовић

650 година Душановог законика

ЗАКОН ИЗНАД ЦАРА

Навршило се 650 година од доношења чувеног Душановог законика, па је ово згодна прилика да се, бар у кратким цртама, упознамо са овим, најзначајнијим правним актом наше средњевековне државе.

Душанов законик, или, како се звао, Законик благовјерног цара Стефана, донет је на државним саборима у Скопљу 1349. (I део члан 1-135) и у Срезу 1354. (II део - члан 136-201). Њиме су утврђена општа начела државног уређења, и представља, у ствари, неку врсту устава. После одредаба уставног карактера, садржи и казнено-правне и процесно-правне одредбе, као и одредбе из породичног и наследног права. Први део је срећан и регулише права појединих staleжа, а други део је несрећан и представља допуну првом делу. Рађен је на основу обичајног права, црквеног законодавства и грчких царских закона. Иако феудалног карактера, одликује се хуманошћу: заштићена су права најпужих staleжа. Значајно је да је у њему прокламовано право законитости, закон је јачи од супротне воље владарева. Тако се једним чланом прописује да "све судије (треба) да суде по Закону, праву, а не да суде по страху од царства ми".

Оригинални рукопис није сачуван, него само око 20 преписа из XIV - XVIII века, од којих је најстарији рукопис нађен у манастиру у Струги, који је непотпун, а затим призренски, сачуван у призренској епископији.

Љ.Ш.

Изградња конака манастира Ђурђеви ступови

ПОТРЕБНА ВЕЋА ФИНАНСИЈСКА ПОМОЋ

Манастир Ђурђеви ступове подигао је велики жупан Стефан Немања 1171. године. Овај манастир, заједно са Сопоћанима и старим Расом, слава у светску културну баштину и под заштитом је УНЕСКО-а.

Пре три године покренута је иницијатива, по благослову Епископа рашко-призренског Г. Артемија, за обнову манастирских конака на Ђурђевим ступовима, а у сарадњи Цркве, Министарства за културу у Министарству вера у Влади Србије, Републичког завода за заштиту споменика културе у Београду и Регионалног завода за заштиту споменика у Краљеву.

Пројекат обнове урадио је проф. др Јован Нешиковић из Београда са сарадницима.

Оперативни одбор за обнову манастира Ђурђеви ступови, којим је председавао Епископ рашко-призренски Г. Артемије, заседао је 6. јуна 2000-те године у манастиру Сопоћани и званично прогласио извођача грађевинских радова на обнови манастирског конака, Занатско-фасадерску радњу Стојановић Богосава из Ниша.

За надзор је одређен архитекта Завода за заштиту споменика културе у Краљеву Вељко Вучковић.

Ђурђеви ступови (задужбина Стефана Немање)

Према урађеном пројекту за обнову конака, укупна вредност изградње износила је 463 711 DEM. Рок за изградњу одређен је две године а за почетак радова одређен је и датум 1. јули 2000-те године.

Свечаности је присуствовало Гусларско друштво "Филип Вишњић" из Младеновца. Обезбеђивање воде, довод електричне енергије и телефонски при-

кључак, били су први услови који су се морали испоштовати, да би изградња могла да почне. Због привременог одсуства вршиоца дужности настојатеља манастира синђела Петра Улемека, који се налази у Пећкој Патријаршији, одређен је повереник јереј Радослав Јанковић да руководи и брине око свих радова на даљој обнови манастира Ђурђеви ступови.

Камен темељац положио је синђел Петар Улемек у присуству игумана црно-речког протосинђела Николаја, о. Герасима, јереја Радослава Јанковића, ђакона Алексеја из Сопоћана и многобројних житеља овог краја.

До сада је утрошено више од 500 m³ камена, трахита, лешчара, песка, цемента и осталог. Дошло се до плоче. Даљи радови су неизвесни због недостатка финансијских средстава. Досадашње радове финансирало је Министарство културе Републике Србије, Скупштина општине Нови Пазар, рашко-призренска епархија и други донатори. Сада је потребна шира и већа финансијска помоћ, како би што пре могли да се наставе радови на самим коначима.

Светлана Биорац

Секте у хришћанству

ЈЕРЕТИЦИ – И АНАТЕМЕ ПРОТИВ ЊИХ

У првој половини VIII вијека у хришћанству се појавила јерес под називом иконоклазам, која се у српском језику назива иконо – борство. Ова секта се појавила на истоку Византије и то под снажним утицајем ислама. Присталице ове јереси (икноборци) су говорили о штетности сликања икона и уопште људских ликова, јер их је то подсећало на многобожачке идоле. Византијски цар Лав III се 726. отворено изјаснио да је присталица иконоборства, а 730. године је издао познати едикт против култа икона. Отада почиње уништавање културног блага по црквама и манастирским зградама широм Византије, па и шире. Поштоваоци икона (иконофилни) су прогањани и сурово кажњавани. И поред тако тешког стања, овој штетној јереси су се супростављали многи вјерници, црквени писци и поштоваоци умјетности.

Мјесеца септембра 780. године је умро цар Лав IV, након чега је као регенткиња владала његова удовица царица Ирина. (Наследник Лава IV је био његов син Константин VI, који је тада имао свега десет година). Царица Ирина је као правовјерна хришћанка подржавала

иконофиле па је, са патријархом Тарасијем, у јесен 787. године одржала VII васељенски сабор у Nikeји, на којем је иконоборство оштро осуђено.

Коначна побједа иконофила над иконоборцима је извојевана за вријеме владавине царице Теодоре, удовице цара Теофила, која је владала као регенткиња од 842. до 856. године. Она је мјесеца марта 843. године одржала знаменити Цариградски сабор, на којем је донесена одлука о забрани иконоборства, као врло штетне јереси. Царица Теодора је на том Сабору, са новим цариградским патријархом Методијем, свечано успоставила култ икона – и тада почиње нова епоха у историји Византије, хришћанства и умјетности. Том приликом је успостављен празник посвећен православљу, очишћеном од иконоборства, који се слави сваке године прве недеље Великог (ускршњег) поста.

За Цариградски сабор, који је одржан 843. године, везан је и постанак једног новог жанра средњовјековне црквене књижевности – синодик. Синодик је врста зборника у коме се налазе текстови о јеретичима и анатеме против њих.

Овај жанр је у нашој средњовјековној књижевности био слабо развијен. Колико се зна, до послје Другог свјетског рата су у цјелини сачувана само два наша синодика: Пљеваљски и Загребачки. Научници посебан значај придају Пљеваљском синодику.

Једна званична редакција српског синодика је настала за вријеме архиепископа Јакова (1286–1292) у дабарском крају (у Полимљу). Утврђено је да је Пљеваљски синодик преписан са неког примјерка те (Јаковљеве) редакције. Владимир Мошин у свом раду "Ђирилски рукописи манастира св. Тројине код Пљеваља" (Историски записи, књига XIV, св. 1–2, Цетиње, 1958) каже да је до тог преписа дошло око 1380–1395. године. Према Марку Кажиху, Пљеваљски синодик је писан у манастиру светог Петра у Бијелом Пољу или у његовој околини. Иначе, не зна се када је и како доспало у манастир Свете Тројине код Пљеваља, гдје се чува. Овај синодик, поред изворног текста садржи и анатеме (проклетства) против бабуна (богумила).

Петар Ругић

ГЕНЕЗА РЕЧИ САНЦАК

Санцак у прошлости никада није био било каква засебна политичко-територијална историјска, географска ни етничка целина

Данас, када се често пише о Старој Србији и тамошњим догађајима, неопходно је истаћи промене неких српских топонима на овом простору кроз историју. Карактеристичан је случај Рашке области, коју су при крају своје управе Турци називали Новопазарски санцак, односно скраћено, санцак.

Ову област Турци нису ратом освојили, већ државним уговором између султана Бајазита I (1389–1402) и Вука Бранковића, господара Србљем и у Подунају, који се јавља око 1379. године као господар Косовске области и околине све до реке Лима. Уговор је склопљен 1392. године, по коме се ова област као војни коридор уступа Турцима. Нови уговор потписан је 1454. сада између султана Мехмеда II и Ђурђа Бранковића (1427–1456) у коме се цела област уступа Турцима, а султан је поставио за гувернера Рације, Ђурађовог великог војводу Михаила Анђеловића, иначе рођеног брата великог везира Махмуда Анђелковића, потурченог Грка.

Пре потписивања овог уговора западне земље су нудиле помоћ Ђурађу за борбу против Турака око прихватања католицизма. Он је то одбио исто као пре њега Грци, а од тог времена постала је изрека: "Боље турска чалма него папска митра", што нам, изгледа, и до данашњих дана Ватикан није заборавио.

Реч "санцак" означава основне и најстарије административно-управне јединице Османлијског царства. Турска реч санцак и арапска лива су синоним и првобитно значе застава (барјак) а као управни термин били су редован званичан назив мањих области, које је султан давао на управу својим спахијама, Пашама, беговима, санцак бег и турским, локалним управитељима.

Назив санцак за део Рашке области – Старе Србије задржао се до данашњих дана захваљујући томе што је овде турска власт трајала до 1912. године а представља синоним управе за територију под турском влашћу. Он никада није у прошлости био било каква засебна политичко-територијална историјска, географска ни етничка целина.

Године 1790. Новопазарска област издвојена је из Босанског санцака и претворена у засебан Новопазарски санцак. Турска власт га већ 1817. укида и припада га: 1. Босанском вилајету – ејајету, (провинцији) у који су укључена Нова Варош, Сјеница, Рас (Нови Пазар) Митровица, Трговиште (Рожаје) и део данашње општине Бијело Поље; 2. Херцеговачком вилајету у који улазе Пљевља, Пријепоље, Прибој, Мојковац и део општине Бијело Поље.

Доношењем нове уредбе (1869) о уређењу босанског и Херцеговачког вилајета као јединствене административне покрајине, формирају се седам санцака босанског вилајета међу којима

Новопазарски са седиштем у Сјеници. После десет година издвојен је из босанског и прикључен новооснованом Косовском вилајету. Из овог кратког приказа – види се да у периоду под турском влашћу није постојао Санцак у значењу како га желе приказати данашњи челници и идеолози "Лиге за Санцак" нити је тај простор, који је трпео различите и чисте управно-административне промене имао било каква засебан политичко-територијални и најмање етнички статус.

У новијој историји, овде су се домицала копља великих сила нарочито од друге половине XIX века у чему је предњачила Аустроугарска, не само због тежње за експанзионизмом на југоисток, већ је користила и тзв. "Санцачко питање" у борби против Срба и уједињења Србије и Црне Горе. Ову "тампон зону" су окупатори створили у виду клина, не дозвољавајући да буде мост националног јединства Срба, који припадају истој цркви, и духовности заснованој на Косовском Завету. После неуспелог устанка у његовом западном делу 1875-1878. и Берлинског конгреса поред турске војске у

Прибој, Пљевља, Пријепоље улази аустроугарска војска и ствара гарнизоне а остали неокупирани део Рашке припада се Приштинском Санцаку.

Током Другог светског рата, у условима немачке и италијанске окупације, Комунистичка партија Југославије организовала је антифашистичко веће за Санцак које је обухватало осам срезова.

Овим поновним увођењем назива Санцак за ову област, КПЈ је оспорила тековине Србије и Црне Горе стечене у Балканском рату 1912. године. На оснивање земаљског антифашистичког већа народног ослобођења Санцака (ЗАВНОС) одржаном у Пљевљима 20.11.1943. године нису се одазвали представници Дежевског (Новопазарског), Сјеничког и Штавничког (Тутинског) среза, са најбројнијим муслиманским становништвом из разлога јер је добрим делом било укључено у квислиншке формације под окриљем фашистичког окупатора. Године 1945. распуштено је ово веће и престало са радом а с тим званично и назив "Санцак".

Момир Марјановић

Почела градња првог православног храма у Лепосавићу

ОДЛУЧНИ ДА ОСТАНУ НА СВОЈИМ ОГЊИШТИМА

Не требају нам храмови окружени бодљикавом жицом у које нико не сме да дође", рекао је владика рашко призренски Артемије кад су му понудили обнову порушених цркава и манастира на Косову. "Храмове ћемо градити тамо где има Срба, где су одлучни да остану на својим огњиштима.

Такав један храм је започет 19. новембра 2000. године у Лепосавићу. Темеље будућег храма освештао је владика Артемије у присуству свештенства и монаштва епархије рашко призренске и бројних верника из Лепосавића и околних места.

"Ово је храм мира и помирења за све људе који овде живе и знак да су Срби одлучни да остану на косовско-метохијским просторима", рекао је том приликом владика Артемије.

А да је то тако потврђују и председник Црквеног одбора за изградњу храма Бојан Јаковљевић и надлежни парох јереј Бошко Клисарић који свакодневно обилазе градилиште.

У току су радови на темељима цркве која ће попут Ђаковичке цркве бити петокуполни храм. Пројекат је урадио

Темељи нове цркве у Лепосавићу

архитекта Љубиша Фолић из Београда, родом са Косова из Ђаковице.

Општина Лепосавић је доделила плац а народ помаже колико може. Најближа црква верном народу из Лепосавића била је у селу Улије неколико километара удаљеном од центра града.

Завршетак храма, посвећеног Светом Василију Острошком и Тврдошком, планиран је за крај 2001. године.

Сви који желе да помогну градњу храма у Лепосавићу своје прилоге могу уплатити на жиро рачун Црквене општине број: 48200-620-6-16 девизни 48200-620-6-16-1291-70007-3

Ко мало даје а не може више – много му се пише. М.М.

У походима обновљеном и оживљеном манастиру Увац у беспућу Златибора

МОЛИТВЕ МОНАХА И ХУК УВЦА

Четрдесет и више километара иза Ужица, када се магистралом према Новој Вароши, прође поред "Палисада" и центра већ дубоко урбанизоване планине, стигне се до раскрснице на којој се од широке златиборске магистрале одваја узани асфалтни пут који води према селу Јабланица и дубини Златибора. Пар стотина метара даље и већ се улази у типични златиборски крајолик, око пута су благо заталасни брегови покривени у касне јесење дане као восак жутом високом травом. Тек у даљини, даље ка Торнику на хоризонту назиру се и високи квргови борови, неки од њих давно накривљени под ударима ветра.

Пут даље вијуга подножјем брегова, кроз шумарке младе борове шуме и тако све до села Рибница, сада већ типичног златиборског насеља. Типичног по великим планским кућама зиданим од тврдог материјала и великим шталама које су сада више сведок економске моћи овдашњих мештана од пре деценију и по или две, у време када је околним пашњацима пасло и десетак пута више говеда и оваца него ове јесени.

Од Рибнице, пут већ иде непрестано, километрима, узбрдо, пробитијен кроз густу, високу борову шуму, северозападним ободом Торника, највишег врха Златибора. Крај пута, смењују се стари борови, неки високи и по тридесет и више метара, широки преко пања и скоро два метра, и златиборске брвнаре и колибе, углавном давно напуштене. На неким местима, од тих некада дивних грађевина сада је остао само костур, тек рогови, или греде венчанице које штрче у небо изнад давно поцрнелих брвана и узаних прозора.

Пет шест километара даље, долази се на раскрсницу код великог бора "столаша", пут право продужује према селу Јабланица доле, дубоко у долини под Торником, а леви крак пута одваја се и води ка селу Стубло. Горе, више стотина метара увис, у небо удара врх Торника, који са ове раскрснице изгледа и много виши и много масивнији. Овде већ асфалтни пут замењује црвенкасти земљани, доста широк и доста раван. Мало даље почињу, у ствари "наилази се на прве куће села Стубло. И оне простране, под црепом углавном, тек понека штала и колиба још под сламом или шиндром.

Овде већ, пут води не више удолинама и испод брегова него широким пространим платоом, пуним жуће спарушене траве са кога широки видик иде све до

планине изнад Прибоја, Нове Вароши, далеко ка босанским планинчинама.

А када се прођу последње куће села Стубло, и узани камени сокак између кућа, стиже се до места на коме путник помисли да је ту баш крај света, да даље нема ничега.

Под ногама пукне бездан, отвори се казан дубок најмање пет шест стотина метара, како се то чини гледано одозго, са ивице провалије, а доле на дну једва се назире беличаста узана трака неког потока. Овде већ нестаје типичног, благог, травнатог златиборског крајолика, овде су стране бездана сиве и углавном голе, окомите, камените. И тек кад се приђе мало ближе, види се да међу тим стенама има живота, најтврђег планинског златиборског цвећа оштрих бодљи и цветова које је у стању да преживи и најјаче ударе мрза, или јужних пролећних ветрова.

И баш тим окомитим странама пролази узани, види се скоро копани и обнављани пут који води све до дна бездана, до самих обала реке Увца, која се са тог места још не види, али се осећа да је ту негде близу. Доле, испод пута, пуца провалија, како народ зна да каже, да доле падне човек на би му одоздо гавран кости изнео.

Бројчаник на километар сату онда покаже да је прошао и пети и шести километар, а живота још нигде нема. Само стене и узани пут...

Чудо се деси у трену. Са једног омањег превоја на путу, одједном пукне поглед на зелену, питому долину, не толико пространу колико лепу, и на два велика златна крста на куполама цркве који прве поподневне зраке сунца бацају право горе, под Златибор. Десно и лево од цркве и крстова уздижу се стране брда, не толико окомите и не толико камените. Само од цркве, па према западу пуца неколико стотина метара широка долина. И док се сасвим близу не приђе и не изађе на неки од превоја или на неко од високих брда околу нити је могуће видети цркву, још мање наслутити, да се ту у сред дивљине и беспућа крије богомоља, светионик, стуб живота и опстанка народног.

А црква, одозго, са брда гледана, лепа, прелепа, па се не зна ко коме више пристаје црква долини или питома долина црквеним сводовима. И застане ту путник, остане опчињен, очаран изненадном лепотом која се укаже оку, стане пред сликом која неку изненадну топлину и мирноћу у трену створи негде дубоко у души.

До цркве се силази још барем десетак минута, пут окомит, још узанији него на почетку, црква се у трену учини да је близу, а није, варају долине и брегови.

"Мала црква у средњем току реке Увац, испод златиборских палина подигнута је вероватно у првим деценијама петнаестог века.

Мада нема никаквих писаних података о томе, по свему судећи, саградио ју је неки локални властелин (за сада непознат) за потребе околног сточарског насеља и његових житеља. Подигнута на граничном подручју, ова православна црква била је својеврсна брана надирања богумилске јереси која се тада ширила на територији босанских феудалаца. Сви досадашњи извори упућују да је река Увац у једном свом делу, као и део слива реке Лим у петнаестом веку била гранично подручје између Деспотовине и босанских држава — пише у својој књизи "Манастир Увац — историја и судбина", историчар уметности Драгиша Милосављевић, директор Народног музеја у Ужицу, човек који је последњих десетак година живота уградио и оставио проучавајући и обнављајући увачку цркву, враћајући јој живот.

Када су пред шест година Драгиша Милосављевић археолог Саво Дериковић и архитекта Благота Пешић, стигли до темеља некадашњег, славног манастира зараслих у шибље и коров, од цркве су нашли само камен на камену, трагове разарања манастира од пре најмање три стотине године.

Сада се до црква стиже кроз манастирску капију. Нову, види се грађену са љубављу и вером, од белог бора, окрвану гвожђем, можда баш као некад.

У порти топло, угрејало сунце касно јесење, ни дашка ветра са околних висова не стиже до долине. Зидови цркве, куполе, крстови, високи и бели... Око цркве остаци зидина некадашњег манастира и некадашње славе и моћи...

У порти се чује само тишина. Пресеца је тек жубор воде са манастирске чесме. Негде са десне стране зидове цркве "удара" хук Увца, велике воде. Увац се ни одавде још не види, али се његова сила сасвим јасно чује.

И тек кад се обиђе црква и прође кроз још једну капију, пред очима никне нова грађевина. Манастирски конак, озидан од камена, покривен боровином.

Око конака на све стране трагови људи и трагови живота. На жици се суши веш, около све уредно очишћено и обрисано, на столу флаша ракије, и две три чашице.

Зоран Шайоновић

Први монашки скит у Српској православној цркви

ЧУДО СВЕТОГ ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ

Надалеко познат по светом Василију Острошком, исцелитељу и чудотворцу, манастир Острог је добио и свој скит, први такве врсте у Српској православној цркви.

Под навалом ходочасника и туриста острошки монаси су се повукли у монашко село у Јован Долу, удаљеном десетак километара од Никшића, где је крајем прошле године освештана главна црква скита посвећена Рођењу светог Јована Претече.

За разлику од матичног манастира који са острошке висине гледа на долину Зете, јовандолски скит се налази са друге стране Острошког масива. Окренут је залеђу и окружен чудесним природним контрастима, где

Монашки скит у Јован Долу

традиционални црногорски крш оплемењују мале зелене и плодне увале и долине, вештачко језеро, рибањаци и све у комбинацији са медитеранским растињем.

Скит у Јован Долу основан је по благослову митрополита црногорско приморског Амфилохија 1995. године. На имању које је приложила породица протијереја Радомира Никчевића и његових стричева саграђене су три цркве. Главна црква, тробродна грађевина посвећена је Рођењу светог Јована Претече, док су друга два мања храма посвећена Преподобном Јовану Лествичнику и Српским мученицима и новомученицима у чију су часну трпезу уграђене мошти јасеновачких мученика. Ту су и зграде конака и читаво монашко село у коме монаси живе општежитељно, заједно обављају послушања, хране се и моле.

М.М.

ЗЕМЉА ХЕРЦЕГОВА

Мом прадеди који се није вратио из Првог рата

I

Изненада је одјужило. Скинуо сам кабанци и изашао. Пролеће је порађало у мочилу две лескове младице. Плавичаст облак из мог десног ока запленио је ка истоку да подигне врелу круну под којом мој сан спава. Мој сан о Надежди.

Мирише моја земља. Бије ме посред срца померање њених груди. Јутрос ће израсти у ратнике млади јелени. Света водица ђурђевданског уранка капље с олистале врбе. Моје руке су силне као дан. Не плашим се громава – под стрехом је ластино гнездо пропевало. Не плашим се змија – огњиште ми је увек топло. Не плашим се глади – моја плећа су широка као њива. Не плашим се смрти – порастао сам из отиска њеног стопала.

Далека нит песме показује ми пут. Дрина заводи. Дрина равнитојла. Три струка босока засађена у њено грло девојачко. Мој струк босока је на источној страни. Свилену нит песме пење се уз планину и расцветава. Зора ме умива соковима својих усана. Зора ме крштава светлосту. Велики бели друм – царски, око мог врата.

Она се претворила у Дрину па јој плетенице навиру на моје дланове. Очи ми жедне. Руке ми жељне. Како је има.

Како њени кораци тутње вековима. Долази јутром, с Даницом на челу звездом. Она ниче из Дрине.

Не рећи ништа. Само осетити како је има и колико.

Између два јутрења, светло и тама спајају се у љубав. Чаробном фрулом освештана, наша кућа испреда мекану пређу пшеничног хлеба. На прагу, тек исклесана, колеква од јаворовике урезује дамар живота нашој заклетви.

II

С брда у брдо сикће змија јаука. Прегригт чемера под гаврановим крилом претскажује дан. Неко ми Дрину срамоти. Оловни прстен, узаврео, око сунчевог чела. Наша синија распукла на две стране. Звер се ослободила из окова мајчиног млека. Кореном према небу, стабла одлазе из присоја. За њима вранци осакаћени оплакују господаре.

У гробу поред ког лежим трубач свира своје последње повечерје. Братским ћутањем, курјак ми нуди пријатељство. Наша крв још је топла. Господе, како јој беше лепо име. Молитве усамљене лутају изнад пучине. Стоглава аждаја отима постеле анђелима. Кроз небо пегаво штрче стене. Пресудио сам крвнику – ићи ће поред мене. Смрт сам

ослободио. Када се вратим – ако се вратим, плакаћу и знаћу зашто плачем.

Расламсава у мени окован крик наде. Имао сам хиљаду живота, песмо тек исплакана. Остао ми је још један живот и једна песма. Остао је цвет у њеној утроби и сан који ме тера њој и пева. Годинама јој име нисам изговорио. Чувао сам га за последњи врисак. Хтели су да ме закопају. Био сам избрисан са списка живих. Али сам ћутао. Знао сам да није дошло време достојно њеног имена.

Крвава линија зоре капље низ источну литицу у смрзунуто ми око. У пустом врту иза обзора закопане јој плетенице. У пауковој мрежи моје клонуле руке засађују последњи струк босока. Последњи поздрав нама. Ћутња је само искрена.

III

Сан о Надежди бије ме посред срца. Из отиска њеног стопала Дрина заводи свилену нит песме. Очи ми жедне и жељне. Звоне вековима светло и тама око сунчевог чела. Познавајући своју муку, своје последње молитве усамљене, окован крик наде, достојан њеног имена капље низ источну литицу.

Рајко Палибрк

Ликови просветара

Знамените личности нашег краја

ЛУЧОНОШЕ ЗНАЊА

Јосиф и Стака Јевђевић учитељи и просветитељи народа пљеваљског и пријеполског краја

Поводом 170 година образовања у пријеполској општини семамо се изузетних просветних и културних прегаоца Јосифа и Стаке Јевђевић који су највећи део свог живота и радног века провели у Пријеполу.

Стака Јевђевић

Јосиф је рођен 1879. године у селу Касидол код Прибоја. Основну школу је завршио у Пљевљима, гимназију у Ваљево и Београду. Учитељску школу је завршио у Алексинцу и 1901. године постављен за управитеља школе у Прибоју. Три године касније бива пребачен за управитеља пљеваљске основне школе на место оболелог Стевана Самаршића. У Пљевљима среће учитељицу Стаку, ћерку протојереја Сава Вукојичића, првог председника пљеваљске општине и једног од иницијатора подизања цркве Свете Петке у Пљевљима.

Са животном сапутницом учитељицом Стаком раде на просвећивању омладине у Пљевљима, Новој Вароши и Пријеполу. Као просветни надзорник Јосиф је оставио драгоцене извештаје о раду основних школа и учитеља ових општина. Пензионисан је 1937. године у Пријеполу. Одликован је орденом Светог Саве V и IV степена. Умро је 1943. г. у Пријеполу.

Јосиф Јевђевић

Учитељица Стака је посебно радила на оснивању Женске занатске школе. Набавила је модерне разбоје и основала Њилмарско одељење. Активно је учествовала у оснивању сиротињског дома у Пријеполу. Уживала је велики углед у граду као просветни и културни радник.

Имена Јосифа и Стаке Јевђевић, врних пријеполских учитеља, уписана су у све монографије пријеполских основних школа.

Миле Плесковић

ДИМИТРИЈЕ ЈЕВТОВИЋ ПОЛИМАЦ

Почетком 20. века са простора Рашке јавила су се три писца: приповедач Стеван Самаршић, научник Танасије Пејатовић и песник Димитрије Јевтовић Полимац.

Вредном, скромном и поштенем сељаку Марку Јевтовићу у Павином Пољу родио се бистрооки дечак Димитрије. Као и сва сељачка деца играо се, чувао стоку и од старијих слушао причу о скором ослобођењу српског народа од турске власти.

Димитријев отац Марко често је одлазио у Пљевља на пазар. Тамо је стекао пријатеље и упознао свештенике манастира Свете Тројице. Пошто је Димитрије одрастао Марко га је водио са собом. Вредног и бистрог дечака запазили су свештеници и калуђери и узели га у манастир. Ту је завршио српску основну школу.

1902. Димитрије је, као стипендиста манастира, пошао у Београд и студирао вајарство и цртање. Београд је оставио снажан утисак на младог Јевтовића. Ослобођени делови Србије комотно су се развијали и припремали за нове подвиге – ослобођење и уједињење српског народа. Али, сем Турске, у чијим је канџама била Рашка, Србији је претио нови непријатељ – Аустроугарска која је већ била окупирали Босну и Херцеговину и лоцирала своје јединице у Пљевљима, Пријеполу и Прибоју. Све се то болно преламало у срцу и души младог Димитрија. Развијало у њему национални понос, родољубље и спремност за борбу.

1908. постао је наставник пљеваљске гимназије. Много је путовао. Писао песме, репортаже и бавио се књижевном критиком. Сарађивао је скоро у свим ондашњим српским часописима. Кроз његове песме провејава дух српске снаге и величине, снажни су описи природе,

љубав према родном крају и народу који пати под туђином.

Његов рад није остао незапажен турској власти и аустроугарским агентима. Уочи првог балканског рата емигрирао је у Црну Гору и постао ратни дописник у Тарском одреду мајора Машана Божовића који је са јаворском бригадом из Србије ослобађао Пљевља од Турака.

Кратко време био је председник општине у ослобођеном Бродареву.

Нашао се у вихору првог светског рата. И као ратни дописник Треће српске армије преживео албанску голготу и учествовао у пробоју солунског фронта на Кајмакчалану. Његове песме читане су у рововима, ношене у торбицама, рецитоване у јуришу, биле духовна храна српских војника. Снажиле веру у победу, у бољу и лепшу будућност.

Родољуб, васпитач, борац и песник. Носилац споменица: за рат 1912. за рат 1913., албанске споменице за верност отаџбини и споменице Ослобођења и уједињења 1914–1918. Одликован медаљом Обилића, орденом Белог орла и другим одликовањима...

По завршетку првог светског рата одабрао Васојевиће као најотменије српско племе и предавао у беранској гимназији.

1930. издао збирку песама "Помрачење сунца слободе 1915–1918". Почетком 1941. издао већу збирку песама "Кроз пакао у слободу" и посветио је краљу Петру I Карађорђевићу.

Димитрије Јевтовић је динас скоро заборављен. Заслужио је овај велики Србин да се његова дела поново штампају и да му се у родном крају постави биста.

Ђорђе Јоксимовић

ГРАДЊА ЦРКВЕ У СЕЛУ ИЗБИЦЕ

Мештани села Избице, пет километара одаљеног од Новог Пазара, са надлежним свештеником Милојем Петронијевићем, започели су прошле године изградњу сеоске цркве по пројекту архитекте Миладина Јукића и под будним оком инжењера Милутина Жижића.

Цркву зидају мајстори Станко Станковић и Стаја Радић из Суве реке на Косову, а народ помаже. Народ Избица се определио за живот на селу и рад у граду. После цркве надају се новом путу, телефону, новој школи, амбуланти... и другим објектима који ће допринети да омладина остане у селу.

Одбор за изградњу цркве Свете Тројице у селу Избице позива све дародавце и добротворе који су до сада

Градња цркве Свете Тројице у селу Избице

помогли изградњу цркве да обиђу до сада изведене радове и помогну наставак радова како би у наредном "Савиндану" писали о освећењу новозграђене цркве у селу Избице.

Зоран Јеремих

ЈЕДНО ОД ПРВИХ У СРПСТВУ

Далеке 1889. године, у тешким временима турске и аустроугарске власти, одиграло је значајну улогу у очувању националне свијести, традиције, православља и развоја просвете и културе до дана данашњег

За умјетничко стваралаштво, кажу, године нијесу важне. Па, ипак, њима се морамо вратити. Српско пјевачко друштво "Братство" из Пљевља, ради и дјелује врло успјешно једанаест деценија, што представља значајан допринос развоју културног аматеризма у граду, под вјечито зеленом динарском љепотицом Љубишњом.

Почеци организованог културно-просветног рада у граду на Брезници, везани су за почетак рада основних школа и формирање Српског пјевачког друштва "Братство", које је утемељено далеке 1889. године у малој вароши Старе Рашке и Старе Херцеговине, испод Голубиње. Основали су пљевљански Срби, друштво које ће бити чувено по свом просветном, православном, културном, националном и умјетничком раду. Почети рада Друштва датирају у најтежим временима српског народа из турског доба, али и времена борбе за национално српско биће против КА-УНД-КА, империје или жуте империје Аустроугарске и њеног службовања Католичкој цркви, која је у велико отворила своје чељусти на православни народ, па је ово друштво, одиграло значајну улогу, не само на очувању националне свијести, православља и традиције, већ и његовању и развоју просвете и културе у Старој Рашкој и Старој Херцеговини.

Друштво је било друштво, свих добронамјерних и поштених грађана без обзира на страначку и вјерску припадност. Оснивачи Друштва били су истакнуте и познате личности, Пљевљаци: Јован Митрановић – учитељ, Патријарх Варнава Петар Росић, Танасије и Ристо Пејатовић, Стеван Самарџић, Јован Госпић, Тодор Росић, Војислав Ђенисијевић, Проле Шиљак, Влашко Самарџић, Андрија Пјановић, Урош Миливојевић и други.

О Друштву, његовим почецима и будућем раду и развоју, културно-умјетничком и аматерском стваралаштву, као и васпитању младих, Дарко Радовић, садашњи предсједник Управног одбора, каже: "Друштво има задатак да окупи грађане, а у првом реду младе на организовању културно забавног живота и његовању изворног народног стваралаштва. Жељели смо, у првом реду, да младе "изведемо" из кафана и пружимо им могућност да се организовано и на конструктиван начин, кроз културну ангажованост докажу и потврђују. Није на одмет рећи да је "Братство, веома

организован колектив, који импонује дисциплином и другарством".

"Цариградски гласник" бр. 32 из 1897. године, доноси текст "Забава Српског православног пјевачког друштва", од свог дописника Стевана Самарџића. Наше младо пјевачко друштво "Братство" које стоји под покровитељством Њ.В. Преосвећеног љубљеног нашег Архипастира Митрополита Дионисија, приредио је 19. августа увече, сјајну забаву у дворани Српске основне школе ... "Братство", је на почетку свог дјеловања наишло на јак отпор турске власти, па је више пута забрањивано, али фактички оно никад није престало са радом. Али, нису само турске власти забрањивале рад Друштва, много више је то чинила Аустро-угарска власт. "Братство" је остало вјерно циљевима и програму, који није био у служби ниједне власти, партије, странке, лидера или вође, по чему је остало непревазиђено и недостижно за многа слична друштва, све до данашњих дана. Просвета, православље, култура, национални корени и традиција, били су и остали нешто испред чега није могао нико и ништа. Ослобођењем од турског ропства 1912. године, и аустроугарске сатанизације, учинили су да рад овог Друштва у потпуности оживи, па је ово било срце и душа града на Брезници. На жалост ратни вихор одио је једног од његових оснивача и првог предсједника Војислава Воја Ђенисијевића, који није имао среће да се из заробљеништва врати у свој ослобођени завичај, који је више волио од живота.

После Првог свјетског рата, биле су године обнове, ратом порушене, опустошене и похаране земље, у којој је највећи дио мушког становништва изгинуо и који се налазио на биолошком минимуму, као и године у којима је први пут, после скоро пет вјекова ропства српска прекостала душа могла слободно да дише, ради, пјева, игра и ствара ... Зграда Друштва подигнута је добровољним прилозима грађана, имала је две велике сале, библиотеку и друге просторије, које су користиле школе и удружења цијелог града. Највеће прославе одржаване су о Светом Сави. Друштво је 1924. године, о Светом Сави, одликовано Орденом Светог Саве, уз новчану награду од 2000 динара. На свечаним прославама били су једнако заступљени најбогатији и они са скромним материјалним могућностима, без подвајања и привилегија.

Друштво, је хорском и драмском секцијом постизало видне резултате, освајајући бројне награде јер су се истicali својим гласовним квалитетима и надареним талентима за глуму. Често су програме и забаве, организовали и у хуманитарне сврхе, за помоћ сиромашним ученицима основних школа и Српске Гимназије. Хор је најчешће изводио композиције духовне музике, Мокрањца, Христића и других, са једним од најпознатијих професора Бугарина Чолакова. После хора драмска секција имала је највећи број чланова, а њихов репертоар су биле драме, комедије и скечеви. У Друштву, поред традиционалног прихватало се све што је било модерно и популарно у музици, модерним играма, као и савременом начину одијевања, тако да Пљевља у том погледу нису заостајала ни за већим и напреднијим градовима и срединама Европе, писао је познати путописац Карло Пач.

Нападом на Пљевља 1.12.1941. године, изгорела је зграда Друштва. Српско пјевачко Друштво "Братство", остало је синоним једног времена, љубави, разумевања, када се у граду под Голубињом буде говорило о аматеризму, обележавању годишњица, о њему ће се вјероватно говорити и писати доста другачије, са пијететом и поштовањем, јер је оно гајило српску духовну музику. Љубав за изворном музиком и фолклором у овим крајевима, ће живље и трајати, највише захваљујући "Братству", који је данас значајан чинилац у културном животу града. Оно је било и остало као усмеленица на вријеме и средину која је граду давало живот, очување православља и националне свијести и имало велики утицај на развој просвете и културе.

У Друштву најважније, активирање рада и других културних секција, које је ово друштво некада имало: Драмска, рецитаторска, музичка, као и секција друштва пријатеља "Братства" у којој би чланови друштва били и они Пљевљаци који не живе у Пљевљима, а чији су очеви и дједови, мајке и баке, своје најљепше дане провели у Друштву, љубави и забаве. Зато је Друштво, остало тако дубоко урезано у свијест оних Пљевљака, који су у њему били, баш као и оних који су о њему слушали, јер то су она осјећања која имају снагу живота и која животу неизбјежно дају боју драгих сјећања и усмеленица на лепше лијепше, што се не заборавља до краја живота.

М. Раговић

РИЗНИЦА ДУХОВНОГ НАСЛЕЂА

"Српски обичајни календар етнолога" Мила Недељковића

КЊИГА "Српски обичајни календар за 2001. годину", етнолога Мила Недељковића (у издању предузећа "ЧИН" из Београда), преноси у 21. век најзначајнији део културног наслеђа, какви су наши народни обичаји. Годинама проучавајући живот предака, Недељковић је реконструисао вековни народни календар, у коме сваки од 365 дана има своја посебна обележја.

Знате ли, на пример, да су увек у исти дан Видовдан, Петровдан, Илиндан, Крстовдан и Митровдан? Ове, 2001. године, падају у – четвртак. Ђурђевдан и Преображење су у недељу. Славе Лучиндан, Врачи, Аранђеловдан, Никољдан, Игњатијевдан и Стевањдан су у среду! Шта значе "некрштени дани", месојеђе, па Ђурин петак, побусани понедељак, врбопуц, ветрени дан... Зашто после Тривундана не ваља сећи грађу за кућу?

Подударна са овом годином – када ће сви празници, седмични дани и месечеве мене бити истог датума биће тек 2533. година.

Ове и друге појединости о рачунању времена, за мање упућене доноси "Српски обичајни календар", који читаоцу даје и обиље других података, па се зато целе године чува на видном месту и често прелистава.

Уз по коју изреку и народни науч, у месецослову су дате карактеристике сваког месеца, наглашени црквени празници и народне светковине. Календар доноси и појединости из живота Срба светитеља, који су оставили видног трага истрајавајући у вери, мукотрпљењу, одбрани православља и градњи и обнови светиња.

Недеље у народном календару имају своје називе, свака посебан, а понеке и више назива. У њиховом именовању препознаје се разбокорени народни дух и провидљивост у означавању одлика сваке седмице током године.

Лепим и разумљивим језиком Недељковић пише о сваком дану, а посебно о празницима који се издвајају по начину светковања и живописности обредних радњи. Уз највећи хришћански празник, Ускрс, календар доноси обичаје који прате 15 највећих црквених празника – седам их је посвећено Исусу Христу (Божји, Богојављење, Цвети, Сапасовдан, Тројице, Преображење и јесењи Крстовдан), пет Богородици (Мала Госпојина, Ваведене, Срећење, Благовести и Велика Госпојина), два претечи и куму Божјем Светом Јовану Крститељу (Ивањдан и Усековање) и један апостолима (Петровдан).

Поред ризнице обичаја и веровања у календарском поретку, књига Мила Недељковића садржи и месечеве мене, на

које се у прошлости строго пазило, па се тако држало равнање у многим пословима и обичајима, а на основу мене и положаја месеца народ је предсказивао време.

Осмо и до сада најпотпуније издање календара доноси и поучник о слављењу крсног имена. Срби имају – 186 слава.

Д. Гагичић

ТОЦИ И ШКОЛЕ КОЈИХ ВИШЕ НЕМА

Миле М. Плескоњић и Драго М. Стиковић, Бабине – Пријеполје, 2000.

Може се учинити да је већ превише књига о селима, школама и породицама, али те су књиге корисне, под условом да су написане на основу докумената и познавања чињеница. Можда ми и не слутимо колико ће све ово што је у њима забележено, дакле сачувано, користити онима који долазе иза нас. Ово су последњи тренуци да се напишу остаци и трагови вековног живота у овом крају, делу једног народа и државе, специфичних природних и цивилизацијских услова живота. У наслову ове књиге је и речит разлог њеног настанка: у селима брдскопланинских крајева нестају житељи, угашене школе и цркве, сеоска средишта и симболи, остају само материјални документи о постојању једног духовног и материјалног живота. Поглед на школске уписнице, на пример, 1923/1924, 1946/1947. и 1999/2000. године толачке школе, изазива пуно сетних мисли и питања. До пре пола века 80% становништва у овом делу Србије живело је у селу, у дневницима сеоских основних школа део је нашег детињства и једног другачијег обрасца живљења. Историја школства у овим крајевима најречитији је показатељ стварања националног духа, државе, економског и културног успона.

Аутори нам у овој књизи дају преглед, испрекиданог, рада основних школа у Тоцима, Црквеним и Забрњим, Ђурашићима, Кучину и Цурову од 1880. (1890) до ове школске године. У последњих пет година драматично се смањио број ученика у овим селима тако да од следеће године ниједна неће радити јер ће остати без ученика. Школе у Тоцима и Ђурашићима имају ове школске године само по једног ученика и то у четвртном разреду! (Како поверовати у причу да је то последица развоја и напретка друштва?). У школским летописима могло би се наћи пуно примера просветитељског подвижништва учитеља. Њихова имена у књизи као да су уклесана на споменицима.

Осим о школама, аутори су унели доста података о рељефу, клими, хидрологији, археолошким налазима, прошло-

сти, занимањима, становништву, фамилијама, турским и каснијим пописима, миграцијама, учесницима и жртвама у ратовима 1912–1918. и 1941–1945. године. Посебна поглавља посвећена су Цркви Светог Петра и Павла, зографу из Толаца Андрији Раичевићу и његовој сликарској школи у 17. веку, учитељима Николи Пејатовићу Ђузу, Василију Марићу, Марку Кецовићу, Владиславу Пузовићу, Василију Ристићу, Новаку Брашанцу, Будимиру Богдановићу, Славојки Илић, Слободану Милошевићу, Михаилу Пузовићу, Винки и Завиши Обрадовићу, Саји и Живораду Радомировићу, садашњим учитељима. Бројне фотографије, факсимили архивских докумената, прегледне табеле и репродукције Раичевићевих икона и минијатура, чине ову књигу и врстом илустроване хронике. Осећа се да аутори познају сеоску и школску ситуацију, уносе и лична запажања.

Поред података о школама, учитељима, ђацима и становницима, нађе се драгоцених зрнаца и из других области, на пример језика. Имена и топоними (Тоци, Забрдина, Дивотина, Побјеник, Љупча, Кучин, Избичањ, Кућлица, Балара, Рештево, Буђеновице, Столац, Баботина) заголицују нас да трагамо за кореном и значењем тих речи, зажаломо што се нису задржала стара имена села Забрдине (Забрђи Тоци) и Дивотина (Ђурашићи). Аутори пишу Забрђи (Тоци) иако нико тако не каже, а Владислав Пузовић је писао Забрдни. Како је настало име Тоци и шта значи та реч? Вероватно је у корену ток, точак – точци (извор), које препознајемо у речима точити, потоци, водотоци.

Знатан део књиге посвећен је породици Стиковић што нарушава целивитост и карактер књиге.

За ову књигу се не би могло рећи да је добро написана али је корисна, садржи доста података, аутори заслужују похвалу за уложени труд. Да је нису писали двојица аутора, вероватно би била боље компонована, сажетија, без понављања.

В. Ђоковић

ГОСТОЉУБИВОСТ КОД СРБА

Срби су чазбен и гозбен народ. И сиромаш, као и богаташ, воли да почасту и угости, понекад и изнад својих могућности. Имати и поделити са ближњим – неписано је правило, које је крунисано и у обичају славе или крсног имена. Ова давно примећена особина наших предака је на снази и данас.

О томе су бројна сведочанства страних хроничара и путописаца. Међу најраније помене словенских гозби иде запис Псеудо-Цезарија, састављен почетком V века у малоазијској покрајини Киликији. Походећи, као секретар и саветник Максимиана, посланика цара Теодосија, Атилиног дворца 448. године, саветник Приск (415-472) запазио је да Словени спремају храну од проса и пију медос (медовину), и да је њихова словенска пратња са собом носила просо и пиће добијено од јечма, које се назива камон.

Осамдесетих година VI века Псеудо-Маврикије истиче да Словени имају "обиље свакојаких животиња и у камаре спремљених пољских производа, нарочито проса и хељде", а цар Лав Мудри (рођен 866, владао 886-912) не скрива чуђење што је словенским племенима у обичају "претерана гостољубивост, коју све до сада не напустише, него је још увек примењују".

И четири века касније византијски дипломата Теодор Метохит (1298) пун је хвале за гостопримство краља Милутина, о чему, између осталог, пише: "Сваки дан добивамо отуда (из краљева стана) свега у изобиљу, и то боље и више но што би нам требало, и у такој количини, да би било сувише чак да нас је било два пута више. Између осталог добивамо и дивљачи, разних тица и других животиња које се једу, као вепрова, јелена, а са

господарева трпезе разна јела и слаткише на златним и сребрним тањирима и посућу и то, с обзиром на онај дан, не толико потребе колико почасту ради: јер онај је дан био постан а требало је да постимо. Тога ради нам се шаље и лепа воћа и парчета приутовљених риба, недавно уловљених у месним или подальним рекама, или усолјених, од оних повећих и дебелих дунавских риба, које нам оловуд у Цариград долазе и јако се траже, али се увек не нађу".

У средњовековној Србији, како је установио историчар Константин Јиречак, "биљна храна била је свагда на првом месту и неопходно потребна, чак и у западним крајевима који су били тако богати у стоци".

Јиречек не наводи које су све биљке гајене, али каже да су јели хлеб, погача, каша, пита ("растегнуто и развијено тесто, испуњено месом и сиром"), сиреви, овчје и свињско месо, шунка и сланина, као и да је за храну служила дивљач – вепрови, јелени, птице, усолјена и свежа риба (нарочито је била дељена дунавска риба), затим да се јело воће, а од пића су служени вино, држано у леденицама, медовина и пиво (од хмеља).

Пролазећи Србијом у време деспота Ђурђа, француски путописац Бертрандон де ла Брокијер је 1433. године уочио да "има свега што је потребно у целој овој држави Русији или Србији", као и да по њеним долинама "постоји велико мноштво села и добрих намирница, а нарочито доброг вина", и да је земља Русија "веома плодна и богата свим намирницама".

Век и по касније (1587) путописац Рајнолд Лубенау, проходећи Србијом која је потпала у османско ропство, диви се изданим богатствима српске земље: "Има обиље разноврстног слатког воћа које расте на дрвећу и земљи од каквог се у читавој Италији не налази боље; неколико врста мађарских шљива, лубеница, шпанске и разне друге врсте трешања, разне врсте јабука и крушака, пужева, многе пловне реке, и у њима велике количине великих риба, нарочито у Дунаву, тако да су се ове земље могле с правом назвати земаљским рајем пре него што су дошле под турски јарам".

Да је подручје Србије одиста било земаљски рај, потврђује и Браничевски дефтер из 1467. године, најстарији сачувани турски окупациони попис. Од потлачених Срба су за дажбине убирани пшеница, јечам, зоб, раж и просо, од поврћа сочиво, грах и боб, затим бостан, разно воће, посебно ораси, грожђе и вино. Плаћало се за кошнице и мед. Свако домаћинство је плаћало за овце и свиње, а у насељима уз Мораву и њене

притоке је наплаћивано за риболов. У попису 1536. године видимо да се још плаћало и за купус, црвени и бели лук.

Миле Негељковић

Трудом Епархије милешевске

ОБНОВЉЕНА КАТОЛИЧКА ЦРКВИЦА

Они који су, бар једном, боравили у Пријепољу, или су из њега добили разгледницу, нису могли да не приметите малу црквицу уздигнуту на високој стени на левој обали Лима. Већ 115 година она плени својом лепотом али и изазива питања – одакле ту католичка црквица, када овде католика и нема, или их има занемариво мало. Уз та чуђења и недоумице ишло је и разочарење – црквица је била сасвим запуштена, зарасла у коров, скоро руинирана.

Одакле католичка црква у Пријепољу? Подигнута је између 1882. и 1885. као гарнизонска богомоља аустроугарске војске, која је ове крајеве запосела после Берлинског конгреса (1878.) ради остваривања својих империјалистичких циљева – "продора на исток".

Католичка црква у Пријепољу

Одласком завојевача црквица је изгубила своју функцију, препуштена зубу времена. Неколико пута је обнављана, али никада тако темељно као сада, што је заслуга епархије милешевске, која је и овим доказала да је свака богомоља божији храм, вредан поштовања. Црквица је изгубила своју првобитну намену, али је, временом постала права туристичка атракција и историјски споменик који подсећа на једно време!

Љ. Ш.

Судбине учитеља између два рата

ПРОГНАНИЦИ БИСТРЕ МИСЛИ

Између два светска рата био је скроман број учитеља у Милешевском срезу, а међу њима се истицала млада плејада врских учитеља који су се, осим радом у школи, исказали у многим подухватима у циљу унапређења села и живота у њему.

Поред осталог, оснивали су земљорадничке задруге продајног карактера, где су сељаци у својим селима могли куповати робу за потребе свога домаћинства по нижим ценама него у трговинским радњама у граду.

Оливера и Милош Ратковић

У кредитној задрузи у Великој Жупи њени чланови су могли узимати новчане кредите за унапређивање својих домаћинстава уз плаћање ниже камате него код банке.

Учитељи су били носиоци послова око организовања и рада ових задруга. Они су окупуљали људе око себе и школе и имали политички утицај на њих.

Зеленашима, у првом реду трговцима, рад ових задруга, а режимској власти утицај учитеља на грађане тих села, није ишао у њихову корист, зато су предузимали оштре мере како да сузбију рад и утицај учитеља на грађане села. Премештај учитеља у друге школе у току школске године, био је најпогоднији и најлакши начин за постизање својих циљева.

У Основној школи у Сељашници, и међу људима истоименог села, владало је мишљење да су учитељи Оливера и Милош Ратковић премештени по потреби службе у Основну школу Ставну код Шавника. Разлози њиховог премештаја нису били по потреби службе, већ политички.

Управо, Војин Куртовић, тадашњи народни посланик у милешевском срезу, својом интервјуом, као и писменом Кумудија, председника Народне скупштине Краљевине Југославије, намернули су став тадашњем министру просвете Божићу Максимовићу да изврши премештај једног броја учитеља у друга места.

Посланик Куртовић износи да су несавесни у раду у својој служби. Нису способни за вршење своје учитељске делатности и то: брачни пар Ратковић из Сељашнице, Владислав Гагић из Страњани, Лазар Филиповић из Прибоја, Чедомир Несторовић из Јабуге и Јанко Поповић из Винишке. Како су у међувремену добили премештаје у друге школе, у сред зиме фебруара 1933. године то су реаговали и грађани из места рада учитеља.

Реаговао је својом представком министру просвете и Милан С. Бекић, новинар и бивши посланички кандидат из Београда. Он тражи да министар просвете упути једног школског надзорника да утврди истину, јер су наводи Куртовића неистинити. Истиче да су сви именовани учитељи у свему исправни и сваком погледу и да као такве народ и јачки родитељи јако цене и поштују и да се исти задрже где су до сада радили, те уколико школски надзорник утврди да су учитељи криви платиће трошкове његовог доласка".

Слично се десило и са Радојицом Рмандићем, учитељем из Винишке, само мало раније, 1931. године.

Грађани Страњани упутили су тада захтев министру просвете да повуче одлуку о премештању њиховог учитеља Владислава Гагића. Гагић је био премештен у Ђаково, студенички срез. Уз потпис 102 грађанина у својој представи износи: "Наш учитељ је свесрдно и поштено радио те у свему задовољава интересима школе и целог народа у селу".

Грађани села Винишке и околине шаљу телеграм министру просвете уз потпис 143 лица. Послато је још 500 потписа који нису могли да стану у телеграму износећи да су задовољни радом учитеља Радојице Рмандића. "Његовим одласком изгубило би не само село, већ и читаво околина. Радио је пуних једанаест година у забаченом крају. По свом доласку у Велику Жупу почео је одмах радити на општој ствари, и то не само у школи. Основао је прву Земљорадничку кредитну задругу са 150 чланова, подигао зграде основних школа у Винишкој и Каменој Гори где раније није било школе", каже се у телеграму.

Радојица Рмандић је иначе био запажен у широј средини те је биран за председника Месног учитељског друштва, које је он основао. Затим је био

председник Земљорадничке кредитне задруге коју је такође он основао. О њему се прича да је, као "Јован Крститељ", носио кроз запуштено село задружни крст да просвети земљораднике".

По угледу на Радојицу Рмандића основане су у околини многе земљорадничке задруге набавно-продајног карактера.

И Милош Ратковић је основао Земљорадничку задругу у Сељашници и још неколико задруга у другим местима.

Радојица Рмандић отишао је из милешевског среза, али је његов рад остао у сећању за оне који буду радили за добро сељака и села.

Велики број сељака је дошао да испрати учитеља Ратковиће. То је био најбољи доказ колико су ови млади људи радили за опште добро.

Ратковићи су добили решење за премештај у Ставну код Шавника. У међувремену Милош је добио стипендију за одлазак на студије а учитељица Оливера касније је распоређена на дужност учитеља у Пријеполу.

Учитељ Радојица Рмандић са својом децом

Радојица Рмандић је распоређен у Александровац, Владислав Гагић у Ђаково, студенички срез, Чедо Несторовић у Винишку, Јанко Поповић на Јабугу, док је Лазар Филиповић отишао у Фочу на захтев тамошњег народног посланика Мухамеда Куртовића.

Сви су учитељи отишли из овог места задовољни, јер су били поштовани, као и десетине других учитеља. Један свети траг испуњен је часним, поштенним и корисним радом за добро нашег села.

Остали су незадовољни ђаци, њихови родитељи и грађани у овим местима, јер су неоправдано отерани стручним и напредни учитељи до којих власти није много стало.

Миле Плесковић

Религија и култ дрвета и биљака

СУДБИНА БОРОВА

Наш народ има заклетву: *Бора ми*

Обилазећи, крајем протекле године, новосаграђену цркву на Ђуровом брду, снимили смо стари бор – у народу познатом као Пушички бор. У Пушицама се прича да је бор био ту у време њиховог досељавања у овај крај.

Докле њихово памћење досеже, а по причама предака бор је вазда изгледао као и данас. У дну стабла је позамашна рупа из које је неко некад вадио луч. Причају да је том – "неком" после изгорела кућа. Од бора нико не би ни за живу главу гранчице одломио.

Очито се ради о **сеновигот** дрвету, каква у нашем крају нису реткост. Још је Вук у *Животићу и обичајима народа српског* (Беч, 1867), у чланку **Сјеновит** записао: "у Грбљу се приповједа да између великијех дрвета (букава, растова итд.) имају гдекоја сјеновита, која у себи имају такову силу да онај који их посјече – одмах умре или дуго година до смрти остане болестан".

Наш истакнути историчар религије, Веселин Чајкановић, у својим студијама каже: "Култ дрвета и биљака једини је од старијих култова са којим се црква, нарочито наша православна, брзо и безусловно измирила, тако да он данас у њој има нарочито место и своју симболику. Као што се у старим религијама ниједна култна радња, ни молитва, ни жртва, нису могле ни замислити без манипулација са гранчицама каквог светог дрвета, тако се у нас не може извршити водоосвећење без босилка...". Бор је истакнуто сеновито дрво које поседује чак бојанску снагу. Такав карактер обично имају поједини борови који су табуирани и за које се везује читав култ, а за које се прича да су их посадиле извесне велике личности из далеке прошлости.

За нас је интересантна прича о бору краља Милутина у Неродимљу на Косову. Првог дана Ускрса код њега се држао сабор, који је кулминирао у обеду, при коме је у "горњем крају" био бор. И тај бор ко је дирао зло је прошао: један Арнаутић је секао са бора луч, да би осветлио свој тор, чуо се из бора писак, и те ноћи су му вукови све у тору поклали, "крај чопора паса који нису ни ланули". Кад је тај бор, у јуну 1932. године, извалила непогода, селаци су корен и један део стабла вратили на своје место, а остало дрво резервисали за иконостас у цркви.

Наш свакако најпознатији бор био је онај из Хисарцика, села више манас-

тира Милешеве. Задесила га је судбина бора из Неродимља: више пута погођен громом осушио се, а потом и извалио. Део бора који је пао на локални пут је исечен и сложен поред огромног стабла. Старина је била под заштитом државе која је, очито, заборавила на њега. Хоћемо ли и ми урадити исто?

Зоран Малешин

Прилог ономастици средњег Полимља

РЕЧ ЈЕ ЖИВИ БЕЛЕГ

Простор Средњег Полимља има веома богату и бурну прошлост, јер су се ту вековима укрштали путеви, народи, вере, цивилизације, културе. Свако време, догађај, народ... остављао је нешто иза себе, материјално или духовно. Рефлекси тих далеких времена видљиви су посебно у ономастици ових крајева (ономастика – део науке о језику, лингвистике, који се бави проучавањем властитих имена, њиховим пореклом, значењем и облицима), а мало је оних који се запитају како је њихово село, њива, ливада, поток или шума, добило име, како настало презиме и шта оно значи. А када их објаснимо схватимо да је и то део наше историје, да из тих речи извирују наши преци и њихове судбине, да су туда, некада, тутњали ратници, да се рађало и умирало, да се зидало и рушило.

Ово је мали прилог, који би, можда, могао подстаћи на даља истраживања.

ЛАСТВА (пашњак у Сељанама, шума код Бродарева), ови локалитети у називу имају корен "лаз", што значи – крчевина. Дакле то су места која су крчењем претварана у њиве, ливаде и сл.

ГОБАТЕ (део села Бистрице), назив је настао од старословенске речи "гоба", што, по Вуку, значи "грба, неравнина". То је дакле нераван терен, грбав.

БРАМБОРИШТЕ (ливада у Сопотници), топоним је настао од речи старословенског језика "брама" – кокошка и речи "бориште" – место где се бори, бије, туче. То је дакле место где се бију кокошке, или петлови.

ХИСАРЦИК (село, тврђава); реч је турцизам: "хисар" – тврђава, а суфикс "цик" означава нешто мало, дакле – мала тврђава, утврђен градић.

МАНГУРА (брдо код Н. Вароши), име потиче од старословенске речи "ман-

гура" а која означава воду која се слива, која тече, кривуда и сл.

МАЗГИТ (брдо у селу Амзићима код Н. Вароши), локалитет је добио име од старе речи "мазгал", што означава "пушкарницу", тј. отвор кроз који се пуца на каненој кули. Ту су и постајале куле, некада, када је туда ишао пут према Босни и Дубровнику.

ХАЛУГЕ (део села Комаран), проваљја; у Лици – травуљина, коров.

ДРАГЛИЦА (село у варошкој општини), име је настало од речи "драга" што означава "дугачку долину", пространу увалу, поље које се, у ствари и налази у средини села.

КЛАК (део села Сеништа у долини Увца); реч "клак" значи "креч", дакле то је место где се производио креч. Отуда и презиме Клачар – онај који прави креч.

МЕТАЉКА (пашњак у Сељанама и Бабинама, ливада у Комарану), по Вуку Караџићу то је "мјесто где се момци међу камена"; обично зараван где се момци такмиче ко ће даље бацити камена с рамена.

МРАМОР (у Комарану, ливада у Гостуну); по Вуку мрамор је "камен ударен у земљу", што вероватно упућује на "мрамор" као надгробни камен.

ПРИБОЈ (град на Лиму); од старословенске речи "прибој", што означава место на реци које је изложено ветру, "те свагда прибија уз крај" (Вук).

СОПОТНИЦА (село), од речи "извор", место где нагло извири вода уз "сопотање" тј. хучи, пада правећи слапове.

СТАБОР (пашњак у Међанима), од старословенске речи "стабор" што означава диреке, коље, стубове за ограђивање дворишта, имања уопште.

Љубомир Шуљагић

На светим водама Таре

ЛЕПОТА У КОЈУ ТРЕБА ВЕРОВАТИ

Са ових простора су четири српска Патријарха: Макарије, Антоније, Герасим и Саватије. Ове просторе називају и Малом Светом Гором. После 130 година звониће звона манастира Св. Арханђела.

Манастир Светог архангела Михаила у Ђурђевића Тари

Путујући долином Таре, један пјесник записа: "Народ који је показао толико велико срце, могао би између ових каменара створити прекрасне градове, лабораторије, академије... Али, није, њега је допала сабља, кубура, пушка. Морао је бранити слободу, православље и вјеру и подизати храмове". Само на просторима Таре до Шћепан Поља, налази се десетак манастира и црква порушених који се обнављају: Довоља, Св. Арханђел Михаил, Заграђе, Шћепаница и други, па зато ове просторе Таре називају Мала Света Гора.

На овим просторима, славећи горостасне ликове наших просветитеља, који нам под вишевијековним ропством под Турцима, сачуваше вјеру, дух и православље. Осунчани сјајем њиховог, трновитог пута, у крају ломне Таре, после 130 година, у обновљеном манастиру Св. Арханђела Михаила, на десној обали Таре, 19. септембра на Светог Арханђела Михаила, zazвонила су звона у Потарју, манастиру који обнавља др Јован Новосел, чији је био један од старешина Новосел, који су дошли са Чева у Ђурђевића Тару, са мештанима Таре, чијом водом никад нису пловиле царске галије, али је њена вода свим војскама била путовања. Знана је не само Светом Арханђелу, већ још два-

десетак манастира и црква, у којима су не ријетки записивачи, скривени по њиховим ћелијама, уз оскудну свјетлост, на оскудној хартији и још оскуднијим ријечима, не оставише много записа о оним страховатама и недаћама,

које походише Потарје и народ у њему. А низали су се овдје ратови, буне, освајачки походи, најезде, погроми, болештине пљачке и помери, љуте зиме, глади и друге море, а највише турски зулуми, који је притиско насилно турчешке народа да би уништио православље. То што се народу на светим водама Таре кроз вјекове догађало и што је доживљавао разна страдања када би се описало, у велике

томове не би могло стати. Али то што се све овде збивало са књигом, како су књиге настајале и откад су стизале и одлазиле, чак и у Петровград, прича је за себе. Јер овдје је књига чувана као насушно благо, као велика тајна, као свијетло оружје јуначко, као најсветије

Сплаварење Таром

православне реликвије, које су ношене са собом у бројним сеобама. Записи старих црквених пастира остали су да свједоче о грозним временима.

У пјеваљској Светој Тројици стоји запис, грешног Захарија из околине Пјеваља: "Љуљах се од болести и глади као дрво у шуми од вјетра.

Заград, храм светог Јована Крститеља Претече Шћепан поље

Ваистину, многи живи прибјежавши, убијаше се, не могавши таку биједу трпјети, да вјеру промијене". Било не поновило се. Нека остане у записима, да се прича, препричава, приповиједа. Јер, сада је свануће над Малом Светом Гором Тарском и њеним светим водама и горама.

Само је Пива дала, четири Српска Патријарха: Макарија 1557–1576, Антонија 1572–1575, Герасима 1574–1580, и Саватија 1585–1586. године. Велики турски везир Мехмед Паша Соколовић је такође рођен у Пиви и старији брат Макарија. На Шћепан Пољу је такође рођен велики средњовјековни књижевник Гаврило Тројчанин Пивљанин, савременик Баја Пивљанина. Док је Бајо ратовао са падиоцима манастира,

дотле је Гаврило Тројчанин, писао свете књиге за спаљене српске манастире, да се не би прекинуло слово православно и српско и да се не би угасило кандило српских манастира. Три стотине година после Гаврила Тројчанина овдје на Шћепан Пољу обнавља се књижевно слово, као и Храм Светог Јована Крститеља Претече Заграђе, копи-

ја Аја Софије, у минијатури. Право мјесто у право вријеме, каже Коста Радовић, оснивач Југословенских књижевних сусрета "Пјесничка ријеч на извору Пиве", који трају 29 година, а догодине ће бити 30. јубиларне.

Прошлост као инспирација

ЛЕПОТА СТВАРАЊА

Вештином уметника Љиљана Коковић, иначе економиста по струци, на платну исписује душу и лепоту делића блага српске средњовековне уметности

Постоје људи који се никада не мире са датим, постојећим, готовим решењима. Постоје људи који вечито трагају, за нечим новим, за нечим старим-новим, али за нечим што је другачије, што у одсејима онога што раде трепери њиховим сензибилитетом, потврђује њихов рад и њихову личност. Није битно о чему се ради и у којој области се ради. Битна је жеља да оно што се ради одише савршенством, да носи печат свога аутора и да буде подстицај другима да сваком послу ма како изгледао прозачан, увек ако постоји машта, ивен-

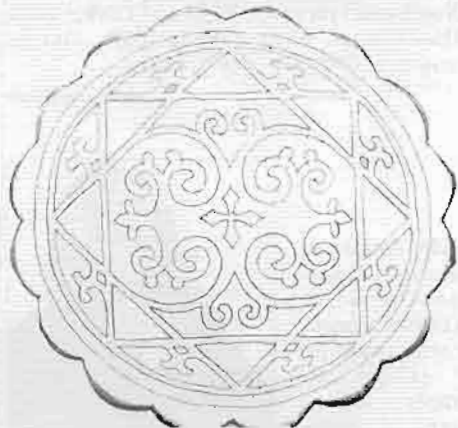

Љиљана Коковић

трагала за новим могућностима у ономе што само на изглед делује једном за свагда утврђено. Њен круг пријатељица и познаница увек се изнова одушевљавао савршенством израде сваког тог дела. А онда је, пре четири-пет година, разгледајући илустрације из средњовековне рукописне књиге пожелела, и не само пожелела већ се посветила томе, да мотиве из старих богослужених књига и украсне детаље са манастирских зидина пренесе на платно.

Био је то дуг пут од идеје до реализације, са упорношћу, стрпљивошћу правог истраживача по библиотекама и архивама. А затим да се минијатурни мотиви из књига пренесу на папир, а затим на платно. И потом, да се вештином уметника кроз конач протка душа и лепота делића блага српске средњовековне уметности. И сваки комад је уникат, а инспирацији никада краја. Налазећи у овом стварању свој духовни мир, госпођа Коковић и сада у Београду, на платну концем исписује своју нераскидиву нит везаности са Пријепољем и манастиром Милешева коме је као, и својим пријатељима, даривала своје рукотворине са мотивима неисцрпног блага наше средњовековне духовности.

М. Теушев

Оригинално, а већ виђено

тивност, стрпљење и упорност који одликују праве истраживаче, може се отићи корак даље, корак испред других и створити нешто ново и оригинално.

Већина жена бави се ручним радом, штрикањем, везом, израдом гоблена, хеклањем... али мало, веома мало, њих излази из клишеа и шема које су ко зна када давно осмислили неки који су имали дара за осмишљавање и понудили их онима који га немају или немају жеље ни стрпљење да трагају за сопственом креативношћу.

Међу оним малобројним трагачима по сопственој души и машти, по жељи да се ствари нешто ново и оригинално, је, до недавна наша суграђанка, Љиљана Коковић. Тајне ручног рада упознала је врло рано од своје мајке, Јелене Радић, а затим никада задовољна постигнутим,

Просветарски сусрети после
пола века

ДУБОКИ ТРАГОВИ

Пре пола века, 1951. године, у романтично село Сопотницу, звану Водопадницу, под планином Јадовником, дошла је на службу млада учитељица Радмила Петровић, родом из села Карана, код Ужица. Тада је и завршила тамошњу Учитељску школу. С декретом Министарства просвете Србије стигла је тамо где је тада било најпотребније. У крај који су

Учитељица Радмила Наумовић

због заосталости звали југословенски Сибир!

Током школовања она је била музичка партнерка својој имењацињи Радмили Васовић-Бакочевић, нашој врхунској оперској уметници. Бројни вокални наступи на приредбама тог времена у Ужицу и околини нису се могли догодити без учешћа "две Радмиле". И Радмила Петровић, кћерка угледног каранског свештеника имала је природног дара за музику, што је предуслов за пун успех народног учитеља, како у школи, тако и у масовном културно-забавном раду. Разлог да учитељ постане популаран и да се приближи народу, селу. (По формали славног светског писца Ернеста Хемингвеја: "Жена није мила зато што је лепа, него је лепа зато што је мила!").

Све те особине ове учитељице су се одмах одразиле у селу Сопотници. Она је окупила сеоску омладину на спремању приредби за народ. И на том плану је постигла завидан успех. Њена изворна дилетанска група наступала је у многим местима рашке области и освојила прво место на смотри културних друштава милешевског краја, одржаној у Пријепољу 1952. године.

То је оставило дубок траг на село Сопотницу. И данас, после пола века, потомци ученика учитељице Раде имају своју изворну фолклорну групу која је недавно освојила прво место на регионалном такмичењу у Ужицу и била међу најбољим групама на републичкој смотри изворног народног стваралаштва у Тополи. Тако се учитељица Радмила (сада пензионерка у Београду) уверила у дубље корене своје некадашње активности када је као драг гост Сопотнице скоро присуствовала обележавању јубиларне 70-годишњице Основне школе "Душан Алексић" у овом месту. На тој свечаности, у извођењу културног програма, учествовала је искључиво сопотничка омладина. А Сопотничани су с разлогом подсећали учитељку на ону народну пословицу: "Каква сетва, таква жетва".

Након успешне просветарске мисије у Сопотници ова учитељица је тринаест година радила у Пријепољу. Потом је све до пензионисања учитељвала у Основној школи "Јован Дучић" у Београду. И свуда имала леп успех.

– Заиста се поносим што сам своју просветарску каријеру отпочела у завичају Светог Саве, првог српског учитеља и просветитеља и што сам доживела да присуствујем школској прослави у дивној Сопотници, ту где сам имала прво и право учитељско крштење. Радујем се што ћу ићи и на друго славе у Пријепоље, на обележавање 170-годишњице Основне школе "Владимир Перић-Валтер". Та прва основна школа милешевског краја из далеке 1830. године, послала је у почетку име Светог Саве. То довољно говори и о овој просветној кући и о том крају – каже учитељица Радмила Петровић-Наумовић.

Милорад Врховић

IN MEMORIAM МИЛИЋ ОД МАЧВЕ

Чврсто је обећао: Појавићу се поново за два века! Ако буде од речи, биће ускоро опет овде, на планети

Свој први овоземаљски боравак међу Сорабима Милић Ледени, Хелиоцентрични, завршио је ненадано, непоречиво, као што га је и започео. Нас, обичне Сорабе који се, када једном одемо, нећемо враћати, зачудио је, растујемо својим привременим одсуством. Ретки су међу нама они којима је, као њему, и два живота мало. Исувнице је око нас оних за које је

Милић од Мачве је био учесник Уметничке колоније "Милешева" 1977. и један од првих приложника у Акцији прикупљања средстава за заштиту манастира Милешева, која је организована 1990. године од стране новинара Информативне куће "Полимље" из Пријеполја. Том приликом је у манастирској порти и у Сопотници, у оквиру манифестације "Сопотнички извори" организована изложба слика Милића од Мачве — Косовски јунаци.

један живот много. За неке такве, Ледени Милић био је онај који буди наду. Друге је доводио у искушења. Насликао је готово све што су они сновидали, не хтели да виде, не смели да гледају. Показао им и оно што су њихови прадедови цезнули и крили од себе, што се и у њима кувало, а да нису знали. Неки су га

волели зато што им показује ко'су, а неки се срдиле кад им покаже да то не знају.

Сликао је увек оно што се не види док се не склопе капци. Тражио је оно што се крије иза лица овог нашег сорабског тамног вилајета. Оне који верују у математику опомињао је Луди Милић да, са наличја ствари, можда, два и два нису четири. То му нису опраштали они који су знали и бранили Истину. Њима је платио своје. Гледали су такви црвена небеса на његовим сликама и слушали како фијучу летећи балвани. Залуђује се, говорили су они док им се није зацрвенело небо изнад глава и зафијукало. Кога он то плаши точковима за черечење и костурима, питали су, док сами нису покренули чекрк за млевање меса рођене браће и синова. Зар је то Небеска Србија, чудили се они који су га гледали како слика удерице и ноћне пустаре по којима луњају буљави вампири. Чудно им било то што је његова Србија равна. А он је, са висине изнад птичјег лета, видео где је крај тој равници: тамо, на северу света, где се беле гребени Бројгелових планина.

А они тамо, на северу, нису се чудили. Они су га сатрали својим.

Зар је оно православље што је Милић насликао у Вождовачкој цркви, гунђају богомољци. Саблазнило их што није слушао попове који знају Истину вере. А он који никад никог није слушао,

Милић од Мачве у Милешеву 1990. године

мислио је да вера није друго до тражење пута до те Истине на коме је лепота једино што се може наћи... Нико од наших људи који сликају није за свога века начинио више слика од њега, ни имао више изложби од њега, а остао без иједне уметничке награде.

Али, зато у нас нема сликара поред њега чије име и деца знају.

Могао је да оде са планете мирно ако се питао хоће ли му се знати име до његовог другог доласка. Милић Ледени, Хелиоцентрични, Луди Милић, унук Пантелијин, Костур Радованов, био је, заиста је био овде, на планети...

Ђорђе Рађушев

IN MEMORIAM

МИЛО НЕРАДОВИЋ

Тихо и ненадно заувек нас је напустио Мило Нерадовић, познати сликар, ликовни педагог и културни посленик у Рашкој области. Вест о Миловој смрти примљена је са неверицом и искреним жаљењем. Остали смо без дивног човека, великог ствараоца и првог правог учитеља бројних генерација младих сликара на овим просторима.

Мило је рођен пре 73 године у Доњој Ржањици код Берана. Детињство је провео у топлој родитељском гнезду свог родног села на обалама немирног Лима. Жељ за знањем и школовањем води га у Беранску гимназију. Снажан уметнички импулс опредељује читав животни и радни век Мила Нерадовића. Најпре завршава Школу примењених уметности у Херцег Новом, а потом, уз радне и породичне обавезе и Вишу педагошку школу — одсек сликарство, у Приштини. Млади и веома амбициозни ликовни педагог своје службобање започиње у Рожајама. Извесно време ради у Сјеничкој гимназији, а након тога, све до пензионисања, у Основној школи "Рифат Бурџевић - Трипо" у Новом Пазару.

Мило је у свему био изузетан човек, уметник и наставник — по свом знању, способностима, креативности, ентузијазму

и људскости. Био је омиљен међу својим ученицима, цењен међу својим колегама и уважаван међу својим пријатељима. Свему је давао снажан печат своје особене духовности и стваралачке делотворности. Изузетно радан, стрпљив, доследан, одговоран, оригиналан и занимљив постао је узоран ликовни педагог и стваралац. Своје наставничко и сликарско умеће није љубоморно скривао. Напротив, преносио га је са пуно пажње и такта, без разметљивости на своје ученике, колеге и сликаре. Био им је често сигуран ослонац, подршка и узор.

Захваљујући заслужено стеченом наставничком и сликарском ауторитету, Мило је био иницијатор оснивања Ликовне секције при Дому културе у Новом Пазару и Ликовног клуба "Сопотани" у Новом Пазару, и његов први председник. Активношћу и залагањем новопазарских сликара, који су Мила ценили као свог изузетног члана, колегу и узора, основана је колонија Сопотанска виђења и Галерија у којој је Мило имао своју последњу самосталну и веома запажену изложбу.

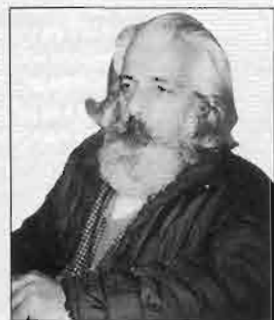
За успешно уметничко стваралаштво и изузетне резултате у остваривању и унапређивању ликовне уметности Мило је добио бројна признања, похвале и награде,

међу којима се издваја Повеља Савеза ликовних педагога Србије.

Своје сликарско надахнуће и умеће Мило је овековечено у десетине чудесно лепих слика са мотивима Беранског краја, Пештери, Космета и Рашке долине. Свој сликарски немир изражавао је савршено складним односом мотива, боја и композиције. Његове слике одишу изворношћу, искреношћу, хармонијом и оригиналношћу. У њима је студиозно и ненаметљиво уткана лепота, узвишеност и судбина окружења и времена у коме је Мило растао, сазревао и стварао.

Мило за собом оставља неизбрисиве и препознатљиве трагове свог постојања и делања. Памтићемо га као доброг, вредног, племенитог и надахнутог човека, наставника и сликара. Његовим одласком остаје велика празнина и у Клубу "Свети Сава" чији је Мило био члан и сарадник од самог оснивања.

Бранко Јовановић

ЦРКВИЦА НА ГРАДИНИ

Нико не зна тачно ни кад ни како је изграђена тек једно јутро се појавила шћућурена уз једну литицу. Народ моравичког краја са посебним поштовањем говори о њој. Њен настанак је обавијен мистеријом. Датум настанка, ктитор, време у којем је изграђена предмет су прича у народу. Место где се налази изазива чуђење.

Народ моравичког и ариљског краја препричава легенде о њеном постанку. По једној легенди Анђео је једне ноћи донео Црквицу и наместио је ту где је и сада. Опет, прича се да је она била близу друма који води долином Моравине "где пролазе Турци и трговци", па су је људи обноћ срушили и уз божију помоћ израдили, далеко од путева у планинској забити, изнад Моравице. Шта је од тога тачно! Само Бог и моравски брзаци знају тајну њеног настанка.

Наш народ је имао обичаја да име Градина даје местима на којима су постојали утврђени градови. На овој Градини нема ни трага од рушевина. Иако их је некад било зуб времена их је докусурно. Са једне стране се спушта стрмо (та страна гледа низ ток Моравице ка Ариљском пољу) а она што гледа ка Ивањици релативно благо се спушта ка току Моравице.

Црквица та је омалена, приземна зграда од десетак квадрата, са ниским засвођеним вратима. Тек толика да се у њој може сместити оно најпотребније и да се 3-4 човека могу мимоићи.

У детињству, од моје мајке сам чуо да слави Јовањдан, који по православном календару пада 11 тог дана септембра сваке године.

Прича се у народу да Она има чудотворну моћ.

— Ко пати од главобоље треба да приступи тој светињи и оздравиће, говорила је моја мајка.

Поред присуства служби потребно је по хришћанском канону обићи три пута око Цркве. То помаже да се исцеле болести, говорили су људи.

Жене су водиле бледу и неухрањену децу која се ноћу плаше сањајући разне акрепе, караконцуле и прикојасе.

Не знам тачно колико сам имао година ишао сам у први или други разред, када сам са мајком и старијим братом кренуо на службу и сабор.

— Добро је за здравље, рекла је мајка. Нисам тражио никакво објашњење а и да сам тражио пре би добио прекор можда и батине. Без поговора смо кренули.

Од наше куће требало је превалити 10-12 km у једном правцу. Нисам ни слутио колико ме узбуђења чека на том

путу. Понајпре, то је био мој први сусрет са прашњавом белом падом. Сваки пролазак камиона праћен је облаком беле прашице. Да бих се дошло на врх Градине требало је прећи Моравицу преко "жичаног" моста у Клисури.

Мост широк једва метар чиниле су даске попречно поређане, преко челичних сајли, на висини 5-6 метара над водом. Ћуприја се њише над зеленим вировима Моравице, дрвена ограда шкрипи претећи да се сваког часа проломи и путника стрмоглави у дубоку воду.

Најхрабрији су прелазили "жичаном", они, који то нису били ишли су низводно од тог теснаца на "брод", где се вода опет са ризиком могла газити.

Децу су преносили крке. Онај што гази воду носи дете, које му опкорачи врат, посрћући не толико од тежине већ од клизавих моравских облутака.

То је био мој први сусрет са "великом" водом. Већу воду у тих мало година нисам ни могао видети.

Једна девојка из нашег села хтела је само да прегази моравски плићак. Јер каква би то била девојка ако је неки муштраца преноси преко воде.

Она тако, изује обућу загази у воду и почне прелазити. Како се приближавала средини улазила је у све дубљу воду. Њено искушење је било огромно јер се нашла пред непријатним избором: или ће дићи сукњу изнад колена или ће на сабор отићи мокра. Њене муке су биле тим веће што су је посматрали велики број људи и жена са једне и друге стране Моравице. Старије жене су се дошаптавале и вртеле главом. После краћег премишљања девојка одлучи да сукњу задигне довољно високо иако је у лице већ ударила румена боја, па куд пукло — да пукло. Знала је да је прате многе очи и да је хтела — не хтела морала показати део својих дражи. Овај догађај се у селу препричавао све до зиме. Но, ко зна можда јој је то било пресудно, та одважност и храброст, да се брзо, већ следеће јесени, добро удоми. Јер ко гази Моравицу не може имати суво рубље.

Са стрмије стране стазе је била широка највише два метра. Деца су вршишала од страха када су их мајке водиле узаном стазом изнад провалије. Никад се до тада нисам толико ушлашио. Ко је патио од вртоглавице није се усуђивао туда проћи. Некако успесмо да прођемо. Одахнусмо са олакшањем.

Ту се окупљао народ, како се причало, из три среза: драгачевског, ариљског и ивањичког. На благој заравни недалеко од Цркве грдна светиња. Продавци лубеница узвикујући хвале своју

робу. Око њих рој пчела пада на румене отворене плодове.

Грожђе чак од Трстеника, колачи са лицидерским срцем и обавезним огледалом преко кога су се момци удварали девојкама.

Нема шта нема... Али септембарски дан знатноokraћао. Са зебњом се враћамо да за дана "бродимо" плићак Моравице. Успут нам још дуго одзвучаваше звуци звона, помешани са пискотом труба и звуком хармонике.

Рагул Николић

Треба се поносити својим националном историјом то је сад у моди.

Томислав Марковић

Југославија излаза из кризе. Део по део.

Горан Докна

Срби живе дуго. Доживе најмање два рата.

(Милена Јојић)

Сви Срби у једној држави. Концентрација која убија.

(Зоран Т. Живковић)

Црна Гора може бити Швајцарска. Једино јој недостају Швајцарци!

Драган Павловић

Нико нема што Србин имаде! Петсто педесет година ропства.

Милан Р. Симић

Стално се говори о Лазару, Косову, Турцима... Окренимо се будућности — партизанима и четницима!

Момчило Михајловић

Ми смо велики народ. Успели смо да ујединимо цео свет.

Горан Гаћеша

Са вођом се сви слажу. Само слога Србина спасава.

Бог чува Србе. У границама својих могућности.

Зоран С. Станојевић

ИЗ РАБОША СТАРОВЛАШКИХ ШЕРЕТА

АМБАР НА САМАРУ

Са трешње испред куће Друловића у селу Дрмановићи, на Златару, цело јутро се оглашава кукавица. Једна од снаша излете из куће, па викну:

– Шта ти је те кукаш, ниси се ти удала у Друловиће – него ја?!

*
* *

У истом засеоку старији удовац ноћу тумарао по селу. Снаје приговарале свекру на недолжном понашању, замериле што им љага кући и дјецу. Једна од њих и прекоречи се са мужем:

– Видиш ли шта ти чини отац, безобразник у годинама.

– Ма пусти га, подјетинио тата...

– Е, кад је подјетинио што му не купиш лонту, па нека је ћера доље по ливади!

ГОСПОДАР И ЗУЛУМ

Стари шерет Маринко Урошевић, воденичар са извора Вршевине у Буковику, средином шездесетих, говорио је:

– Од кад је ова држава настала – није било бољег господара, а од постанка није било већег зулума!

*
* *

На нововарошкој пијаци Маринко Урошевић са побратимом Здравком Обућином разговарао, чекајући муштерије крај врећа кромпира и брашна.

– Добре ти шубаре, побро, само ће ти је онај знак горе? – запита га, онако узгред, Здравко.

– У дувару, мацо, чучи и чека боље дане и повратак краља.

С леђа на Маринково раме насло-ни руку милицајац и строго запита:

– Шта то велиш, чича?

– Нисам шћео, господару, него ме овај пас за језик повуче!

БЕКРИЈСКИ ИЗГОВОР

У кућу Јањића, под Јавором, домаћин стиже, као и обично – припит и иза поноћи. Жена поче да га псује: те ће ће да раскући, не брине да ћесу изведе на пут... Он ни једне не проговара.

Изјутра, пред устајање, бекрија скочи из кревета и поче да вади ствари из сандука у коме је супруга донела

девојачку спрему. Гледа она, чуди се, а кад стиже до пола другог, упита:

– Шта то тражиш, јадо?

– Оно књигу што си ноћас нако-лепо из ње читала... Мора да си је из рода донела...

*
* *

Други један "мокри брат", из Дебеле, три дана се кући није враћао са испраћаја Лоса Аниччића у ЈНА. Пође мајка да га тражи, поведе кљусе. Још с капије му подвикну:

– А што не идеш кући, несрећ-ниче?!

– Чекам, мајко, да стигне писма од војника, да видим како је прошао у путу...

Долина реке Увац, фото Р. Ђурић

МЛАДОЖЕЊА НА ДУГМЕ

У селу под Чемерницом натпевава се младеж на прелу.

Малој мојој нестало цигара,

попуши ми сламу из самара.

Мој драги не испушта цигару,

колиба му и амбар на самару.

На просидби ђевојке у Правошеви, отац младожење из Акмачића, хвалио сина и кућу:

– Код нас ти је, дјете, све на дугме.

Нема шта да се замучиш!

– И момак исто тврдио, а после прве брачне ноћи, кад виде да је дошла у немашину, удавача га упита:

– Па ти рече да је све на дугме?

– Како није: видиш ли – цемпер, кошуља, капут, све на дугме!

"ЋЕ СУ КРАВЕ ЧЕТВОРИЛЕ"

У време изборне агитације стигли у село под Мучњем важни другови и

предлажу једну женску за посланика. Веле да ће она повући и извући њихов крај из заосталости, да ће се горе чути њена реч...

Пошто се нико од присутних не јавља да подржи кандидатуру, председавајући прозва Ђеда Вилотија, згуреног у сукненом капуту у дну сале.

– А богме, ће су краве четвориле?! – груну ђед.

*
* *

Већина одборника нововарошких села ради и живи у чаршији. Јесенас, уочи избора, у селу преко Увца за други мандат предлажу одборника и хвале га: те сутра ће почети да насипа пут, поправиће школу, појачати струју...

На то се из ћошка учioniце огласи млађа сељанка:

– У нашем селу се ништа не веже за трео колац!

НЕМОЈ ДА ПИШЕШ

Годинама на Златар лети долази писац Добрица Ћосић. Одмара се, шета и сатима пише. Са пријатељима из Завода "Златар" и комшијама једном приликом разговара о актуелним догађајима. Сви, углавном, слушају Ћосића, понешто припитају, а писац викендаш Мишо Павичевић неколико пута запитује др Миленка Вујовића, тадашњег директора Завода о својој првој, пре пар месеци издатој књизи:

– Како ти се свиђа моја књига, кака је?

– Добра ти је, добра! Али, немој више ни једну написати! – прозбори Вујовић.

ШУМАР И КОЗА

Судија за прекршаје у Новој Вароши чита пријаву шумара са Водене Пољане против присутног на саслушању, Петра Друловића.

– У'ватио сам Петрову козу у засаду младе борове шуме...

– Иако је, друже судија, нисам ја љубоморан, - упале судији у реч Петар, гужвајући капу у руци.

Сељакова шала на шумарову непрецизност у пријави би по вољи судији "за зијане", па ослободи Петра и прикричи му да – чува козу!

Драгољуб Гагарић

Нововарошки крај познат по врским дрворезбарима

ДРВО ОБЛИКОВАНО С ЉУБАВЉУ

"Мајстори длета и чекића", које окупља Друштво гуслара "Јавор", на далеко познати по изради гусала и икона, а свој траг остављају и на православним светињама

У селима подно Јавора без гусала нема разговора. Тако је од вајкада. Уз струне све се почиње и завршава. Од малих ногу људи се овде "хране" споменом на времена јуначка када се војевало за "крст часни и слободу златну", па деца пре него што почну да сричу прва слова већ знају наизуст сијасет песама јуначких.

Због тога се овде, у срцу Старог Влаха, гусларима указује посебна част. И сами "мајстори струна", међутим признају да без добрих дрворезбара не би било ни њих. Јер само уз инструмент прављен с љубављу, из "грла бијелога" може да потекне песма од које срце зна да задрхти.

Дрво јаворово о јунаштвима пева:
Јован Поповић

Један од мајстора "длета и чекића" је и **Јован Поповић**, педесетседмогодишњи наставник математике у нововарошкој ОШ "Живко Љујић", који је тек пре пар година почео са израдом инструмената уз који је растао.

На идеју да прави гусле дошао је, вели, након једног чланка о дрворезбарској традицији у Старој Србији.

Гусле које израђује, у скромно опремљеној радионици смештеној у свом породичном дому, украшава мотивима из Старог Влаха: Белим анђелом, манастирима, белоглавим супом, ликом славног земљака војводе Бојивића...

– У мојој породици нема дрворезбара али ето ја сам почео да се бавим и тим. Израђујем искључиво гусле. Немам сав потребан алат, па обрада јаворине, од које се прави овај стари инструмент, иде веома споро, – каже **Поповић**, и сам врстан гуслар. – За овај занат, којим сам почео да се бавим под старе дане, потребна је велика љубав према гуслама јер није исто правити качице и инструмент којим су опевана јунаштва и борба Српског народа за слободу.

Друштво гуслара "Јавор" које већ четири године покушава да од заборава отргне наслеђе овога краја, под својим скутима окупља и ове врсне мајсторе. Такви су између осталих и **Јакша Ћировић**, **Милан Главоњић**...

Гусле које израђује **Тома Обућина** (45), према тврдњама добрих познавалаца овог инструмента, дају посебан тон. Од недавно овај мајстор који је "печење" заната, по коме се прочуо, започео још као основац, у дрвету резбаре и ликове светитеља, а његове иконе већ красе многе православне домове.

Овај врсни дрворезбар свој траг је оставио и у храму у коме ће "док је сви-

Манастирске двери од белог хрста: Тома Обућина

јета и вијека" братство манастира Острог износити молитвени вапај Господу Богу за спас народа Српског. Пуних тридесет дана било је потребно да веште руке обликују бели хрст, славонски, и направе увазне двери за у новембру освешени скинг, посвећен Светом Јовану Крститељу.

Текст и фото:
Ж. Дувановић

Срби су небески народ. Таквог нигде нема под капом небеском!

Раде Јовановић

Ми јесмо небески народ, али тек у подземљу смо као код своје куће.

Вода нам је до грла. Молим револуцију да више не тече.

Дејан Павловић

Наш народ одувек поштује власт. Томе су се и Турци пет векова дивили.

Витомир Теофиловић

Свети Сава свечано прослављен у Основној школи "Гојко Друловић" у Радоињи и њеним издвојеним одељењима

СВЕТИ САВА КРОЗ ВЕКОВЕ

Домаћин славе Мирослав Гојаковић. Додељене награде за ликовно стваралаштво и глуму

Као и широм наше земље и у Основној спомен школи "Гојко Друловић" у Радоињи 27. јануара свечано је прослављена школска слава Свети Сава.

После 1946. године у овој просветној установи, по први пут је сечен славски колач уз учешће свештеника Милосава Бенадића.

За ученике, наставнике, родитеље и бројне госте, међу којима су били и представници локалне власти на челу са председником општине Нова Варош

Браћа Борђе и Алекса Друловић из Вранеша 1892. године саградили су на својој земљи, коју су откупили од Турака, кућу-хан за потребе школе. Због проблема са турским властима спрат су одредили за школу а у приземљу отворили кафану (да се турци не би досетили).

Званично, школа је почела са радом 1894. године а 1996. године прослављано је сто година рада школе. Први учитељ је био Недељко Давидовић.

Садашња зграда школе, трећа по реду, израђена је 1955. године (друга-планска школа подигнута је 1924. године). Велелепно здање школе подигао је и опремио Централни одбор Савеза бораца Југославије, а повељу о предаји школе селу на коришћење потписао Александар Ранковић. У то време то је била једна од најопремљенијих школа у Србији. И данас је она једна од боље опремљених школа и поред тешкоћа око одржавања великог простора и смањеног броја ђака. Библиотека и неки кабинети и даље су међу најопремљенијим у округу и шире. Настава информатике у овој школи је уведена међу првима у Србији.

У овој школској години наставу похађа 282 ученика. У матичној школи 171 и у издвојеним одељењима: Негбина 53, Кокин Брод 20, Рутоши 32 и Драглица 6 ученика распоређених у 19 одељења. Школа покрива територију пет месних заједница. Наставу реализује 22 наставника.

Многе познате личности (амбасадори, генерали, уметници и спортисти) били су ученици ове школе. Само село Радоиња дало је више од 45 високообразованих људи и 6 доктора наука.

СВЕТИ САВА
ШКОЛСКА СЛАВА

Изложба радова ученика

Милованом Главоњићем, а уз присуство бројних привредника који су помагали адаптацију школе приређен је изванредан сценски приказ "Свети Сава кроз векове" и ликовна изложба на тему Свети Сава.

Просветари Бранкица Топаловић, Мира Никачевић и Милана Батаковић уз свесрдну помоћ директора Радојице Поповића, који је одржао и веома успелу поздравну беседу, са својим ученицима припремили су и приказали одломке из живота и рада првог српског архиепископа, просветитеља, организатора државности и народног лекара Растка Немањића.

Након спроведеног ликовног конкурса на коме је са својим радовима учествовало око 50 ученика у име домаћина славе Мирослава Гојаковића, његова ћерка Емануела уручила је награде за најбоље ученичке радове на тему Свети Сава.

Прву награду у вредности од 500 динара добила је ученица Мирјана Мандић, а две треће награде у вредности од по 400 динара добили су Милица Вулегић и Велибор Буљугић. Награде су се састојале од писаћег прибора. Вредну награду домаћини су уручили и ученику Даворину Гајићу за изванредно тумачење lika Светог Саве. Поклони који су се састојали од свеске, оловке, слаткиша и сокова од стране домаћина уручени су и свим ученицима школе.

За све званице приређена је и богата Светосавска трпеза, са неизбежном врућом ракијом.

Комплетне тропкове прославе сносио је домаћин славе Радоињац Мирослав Гојаковић са својом породицом. Он сада живи и ради у Београду а овим гестом показао је да није заборавио свој завичај којем се кад год може радо враћа.

Свечано је било и у истуреним одељењима ове школе у Негбини, Кокином Броду и Рутошима где је резање славског колача заживело још пре неколико година.

Радоје Ругурић

Свети Сава

Још од давнина,
једна прича има:
воли децу, воли људе
и брине о њима.

Свети Сава светли
и са неба гледа,
с небеских висина,
радује се с нама
нашим подвизима.

Зато Србин Саву слави
и чека га да се јави.

Милош Вулегић
уч. III разреда Радоиња

Радоиња - Даворин Гајић, I награда за глуму

СВЕТИ САВА И ЂАВО

АУТОРИ: МАРКО ОСТОЈИЌ (ОПРАВКА) ВЕЛИМИР В. ПЕТРОВИЌ (ТУШ)

ПУТУЈУЋИ,
СВЕТИ САВА
УЧИ НАРОД.
ЈЕДНОГ ДАНА
...

ТАКО ЈЕ И ДАНАС ОСТАЛО:
ПРВА - ЗА „ПОМОЗИ БОЖЕ“
ДРУГА - ЗА „ДОБРИ ЧАС“
ТРЕЋА - ЗА „СВЕТУ ТРОЈИЦУ“;
ОД „ТРИ БЛАГОСЛОВЕНЕ ЧАШЕ“
НИКО СЕ НЕЋЕ ОПИТИ,
А ПРЕКО ТОГА „КО ГОД ПИЈЕ,
МОРА И ДА СЕ ОПИЈЕ.“

КРАЈ

ПРИЛОЗИ – ДОНАЦИЈЕ

Делатност Милешевског културног клуба "Свети Сава" из Пријепоља финансира се средствима приложника. Давно је речено:

"Ко даје много, а може више, слабо му се пише;
ко мало даје и нема више, много му се пише".

Издавање ревије за српску духовну обнову је круна деловања Клуба и сваке године, за Савиндан, широко читалаштво жељно је очекује. Клуб, редакција и многобројни сарадници од Подгорице до Београда труде се да "без паре и динара" направе ревију. Но да није добре воље, разумевања и помоћи наших приложника тешко би се реализовали постављени циљеви.

Чланом 11. Статута Клуба предвиђено је да:

Чланови клуба могу бити: легатори, утемељивачи, добротвори, редовни, почасни и помажући.

Члан легатор постаје оно лице које је клубу завештало своје властите непокретности.

Члан утемељивач се сматра лице које клубу приложи новчани износ у динарској противвредности, већи од 100 америчких долара.

Члан добротвор је лице које клубу приложи износ у динарској противвредности већој од 50 америчких долара.

Помажући чланови клуба могу бити појединци, организације, предузећа, установе, друштва, клубови, који својим радом и материјалним прилозима и сарадњом помажу клубу.

У складу са чл. 11 Статута објављујемо да су:

А. Утемељивачи Милешевског културног клуба "Свети Сава"

1. Министарство културе Републике Србије
2. Драгослав Јоксимовић из Будве
3. "Вазари-трејд" – Београд
4. Радиша Томашевић из Београда
5. Раденко Остојић из Подгорице
6. Благоје Љујић из Пријепоља
7. Богољуб Топаловић из Сељашнице
8. ПП "Дукат", Пријепоље

Б. Добротвори Милешевског културног клуба "Свети Сава"

1. ТК "Љубиша Миодраговић" Пријепоље
2. ДП "Пластика" Нова Варош
3. ДП "ИРИС" Пријепоље
4. "Беосистем" Београд
5. ПП "Слап" Пријепоље
6. ГПР "Бетон" Пријепоље
7. "Србијашуме" Пријепоље
8. ГЗР "Простор" Пријепоље
9. ЈКП "Лим" Пријепоље
10. ПП "Агроплод" Пријепоље

Ц. Помажући чланови Милешевског културног клуба "Свети Сава"

1. ПП "Дикомпани" Пријепоље
2. ДОО "Полимекс" Пријепоље
3. "Југобанка" Пријепоље
4. Кланница "Коператива" Пљевља
5. ОД "Данекс" Пријепоље
6. ПП "19. децембар" Пријепоље
7. "Цаги" Пријепоље
8. Перо Пантовић Штутгарт
9. "Вен трејд" Пљевља
10. СТР "Романа" Пријепоље
11. ПП "Клик пот" Старо
12. СУР "Амиго" Београд
13. ПП "Опрема" Пријепоље
14. Центар на Златару
15. СЗР "Потковица" Пријепоље
16. ОД "Брајо" Коловрат
17. "Каменогорка" Пријепоље
18. СУР "Сутон" Пријепоље
19. "Омо-пром" Нова Варош
20. ОД "Профекс" Пријепоље
21. ОД "Импулс"

Уважавајући јеванђељско: "Када, дакле, дајеш милостињу, да не зна левица твоја шта чини десница твоја," (Мат. 6-3) неки од наших приложника нису хтели да се њихова имена помињу у ревији. Њима и свим другим Милешевски културни клуб се захваљује, благодари и кличе: **Многаја љета!**

Омар промет, 31300 Пријепоље, Тел/факс: 033/25-638
Производно и прометно дрвно-прерађивачко предузеће

Лала 31300 Пријепоље, Бијелополски пут бб.
Тел/факс: 033/31-088 Стан 033/51-260
Жиро рачун број 43000-601-1-7113 код ЗОП Пријепоље

Избор најлепших васкршњих јаја У ДУХУ ТРАДИЦИЈЕ И ПРАВОСЛАВНЕ ВЕРЕ

Прва награда у конкуренцији више од стотину шарених васкршњих јаја припала оцу и сину Ивану и Луки Ковалчику из Пријепоља. Избор најлепших васкршњих јаја традиционална манифестација

У циљу неговања и очувања традиције и лепих народних обичаја везаних за велике хришћанске празнике, Милешевски културни клуб "Свети Сава", а благословом Његовог преосвештенства епископа милешевског г. Филарета, организовао је на Велику суботу, уочи Васкрса, у порти Саборне цркве Св. Василије Острошки у Пријепољу, избор најлепших васкршњих јаја.

Одзив грађана из Пријепоља и других општина епархије милешевске био је изнад очекивања. Жири састављен од представника Српске православне цркве – Драгомир Нинковић, Кола српских сестара – Дана Љуштановић, и Милешевског културног клуба "Свети Сава-Миленко Малишић, имао је тежак и незахвалан посао да између стотину шарених васкршњих јаја изабере најлепша.

Руководили су се да изабере васкршња јаја на којима су били заступљени симболи великог хришћанског празника и православне вере.

Како је број награда био ограничен то су награђена укупно девет учесника. Прва награда, дар епархије милешевске и црквене општине Пријепоље, припала је оцу и сину Ивану и Луки Ковалчику из Пријепоља, друга награда је припала Владимиру Малешкићу а трећа Милица Љуштановић из Пријепоља.

Књиге дароване од МКК "Свети Сава" и ЈИП "Полимља" припале су: Јелени Каровић, Крсмани Баковић, Марији Човић, Александру Поповићу, Раши Гарабиновић и Александру Новаковићу.

Награђена као и друга васкршња јаја која су учествовала у избору најлепшег васкршег јајета, красиће витрине Музеја епархије милешевске. Милешевски културни клуб "Свети Сава" и ове године организује избор најлепших васкршњих јаја па позивамо све заинтересоване да узму учешће у неговању традиције и народних обичаја. М.М.

Признање Саву Оцокољићу

Одлуком Главног одбора Клуба, Господину Саву Оцокољићу, директору "Пластике" из Н. Вароши, додељено је посебно признање, за изузетан допринос афирмацији Клуба и помоћи око изналажења "Савиндана".

Уручујући ово признање, г. Оцокољићу, на промоцији "Савиндана" у Н. Вароши, Милорад Веруовић, уредник "Савиндана" је, између осталог, рекао: "Ви сте се још пре пет година, свесно определили да на најлепши начин помажете излажење "Савиндана" и да ученицима основних школа своје општине омогућите читање ове ревије, коју им дарујете уз њихову школску славу – Дан Светог Саве.

Тај Ваш поступак, заснован на разумевању духовних и културних потреба српског народа у овом тешком времену, постао је образац како треба и други да раде. Јер, формирање светосавске свести код младих, и осмишљено просвећивање српског подмлатка на овим просторима, је историјски императив нашег времена. Ви сте то сјајно разумели и Ви сте то учинили на делу."

Тај Ваш поступак, заснован на разумевању духовних и културних потреба српског народа у овом тешком времену, постао је образац како треба и други да раде. Јер, формирање светосавске свести код младих, и осмишљено просвећивање српског подмлатка на овим просторима, је историјски императив нашег времена. Ви сте то сјајно разумели и Ви сте то учинили на делу."

Љ.Ш.

